

עתר | טו

גיליון לזכרו של עזרא לוי

בית ספר | תשרי תש"ף

עורכים: אבישר וסיון הרשפי

מיסודו של מבווע

מקימו ועורכו הראשון

יעקב אבן-חן ז"ל

כתב העת יצא לאור
בתמיכת מועצת הפיס לתרבות ולאמנות

עיצוב גרפי: סטודיו מיכל קוטנר
עריכה לשונית וניקוד: דוד הרבנד
תמונת שער: סימן שאלה, מרים בניסאנו, אולפנת עופרה
(המורה: אילה אופיר), ציור באקריליק מתלת־ממד לדו־ממד,
צילום והדפסה על קנווס 70 x 50 ס"מ.

©

כל הזכויות שמורות

עתר

יוצא לאור על ידי עמותת מבוע

תשרי תש"ף (2019)

כתובת המערכת: atar670@gmail.com

הפקה:

הוצאת מכללת הרצוג - תבונות

המכללה האקדמית הרצוג

אלון שבות 9043300

טל' 02-9937333

פקס' 02-9932796

דוא"ל: tvunot@herzog.ac.il

ISSN 0541-5829

סדר הדברים

7	דבר העורכים
9	הקדשה לעזרא לוי ז"ל
12	יהודה לוי ועדן הכהן 'שומר צאנו ונוקד' – פיוט עקדה לר' שמואל הדיין איש חלב

בשעה שאני חורטת על הלוח

23	גרשון-אחיה גנו	חד-פעמי
24	סמדר פייל	(מחנכת יוד אחת)
25	(שלושים ואחד באוגוסט)	(ככה בערב יום רביעי)
26	(אני רוצה תמיד עיניים)	
28	שפי רוזנצוויג	מורה מעודכן
29	הרהור אוטוביוגרפי	
30	יעקב עזריאל	שיעור לשון
31	שיעור אנגלית	
33	יפעת גלבר	שטיח של החתולים (סיפור)
39	הודיה אזריאל	קונצרטה
40	עומר נחום	פתח מערה
42	שרית גרדוול	המדריכה (סיפור)
46	ישי לנדוי	לִלְקֵט
47	תומר דבורה	תלמיד ציפור
49	מבחן	

בדרך לבית הספר היו לי כנפיים

53	ז'ק פרוור	המפגר
54	דף כתיבה	
57	אולב האוגה	חצר בית הספר
59	אמילי דיקינסון	אין יותר ספינה מספר
61	סבינה מסג	הילדה שהייתי ביפו
62	שרה שקל	בבית הספר
63	לבנה	
64	טבילה	
65	אודליה גולדמן	(אולי שכחנו כי למדנו)
65	תיכון	
66	(על הרצפה בין א I ל-א2)	

68	בדרך לבית הספר	עדולה
69	המשוררת	
70	שלום כיתה א'	רוני סומק
72	חלון ממוגן	יוסי סוויד
73	(הושבתי עצמי חזק על הכסא)	תמר שילה
74	(למורה שלי)	
75	(כן היה רגע כזה)	
77	לחיי המורה	חן רוזיאל
78	שותים תה במגמת ספרות	
		קח את בנך
81	יום ראשון	נחום אבניאל
82	(חסרים לי סיכומים של ילדותי)	
83	סובבים על צירים	מוריה רוזנבלום
	מבת העשר	יעלה רוזנבלום
84	(קדימה להתקדם קדימה)	
86	חינוך ביתי	סיון הר־שפי
88	גן	
89	תעודות	
90	בני הקטן ותנועת הים	יפעת גלבר
91	נוסטלגיה	
92	סיפור – שם זמני	שלומית ירון
94	סוף	
96	ההרים	יואב שפיז
97	דקות ספורות	
98	מפני מה אתה בוכה?	
	הרהורים מול הים	גאולה שינה
99	בני	
100	רחלי אברהם־איתן שורש רחוק	
	אבות	שירי ראב
101	להשכיח במעט אהבה	
102	חדלו הדברים	
103	בעולמו שלו	
104	אהבה, אם תבוא	אריאל ויטרבו
105	המסע	
106	לבד	
109	עצב של יום שישי	שרית גרדוול

	אל הארץ אשר אראך	ענת גנאור
I 10	(אני לא אעשה את זה יותר) (כשמש הנרתמת)	
I 11	בורא נפשות רבות וחסרונן עצרת בירושלים נגד גיוס חרדים	
I 12	רגש לנמלים	
I 13	כתוב בעור אצבע אלוהים	אפרת ביגמן
I 14	ביקורת	
I 15	"לעלות על הגג ולשכוח ושימות העולם"	רחל עופר
I 21	על אודות האומנות המלווה	

דבר העורכים

"ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

"ללמוד וללמד" הם מרכיבים מרכזיים וחיוניים בתרבות היהודית, ובגיליון זה של 'עתר' אנו ממששים את האדוות ותנודות הלב שסביב פעילויות אלו.

הגיליון שהתהווה מפגיש אותנו עם למידה שהיא כמים חיים על נפש עייפה, ועם מורים המתפקדים כגננים המשקים ומגדלים את תלמידיהם תוך תשומת לב לשירה של כל עשב ועשב ("לחיי המורה [...] שְהֶאֱמִינָה גַם כְּשֶׁבֶאֱמַת לֹא יִכְלָתִי / שְהֶשְׁקַתָּה בְּפִתְקֵי דְבִשׁ רְפִים לֵב צֶמָא / שָׂרַק יְנִיחוּ עָלָיו, שִׁירָאָה וִירְצָה"); אך גם עם למידה שהיא כדברי הראי"ה קוק כהשקאה בחומץ.

"בית ספר" טומן בשמו את קירותיו של הבית ואת האותיות השחורות כעורב, אך לעיתים במקום לאפשר את הגדילה הופכים אלו לקירות מנמיכים ומקטינים: "בִּיקוּם הַמְקַבֵּיל / שְׁאֲנִי עוֹבְרַת אֵלָיו שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ / דְּרָךְ שֶׁעַר שְׁמוֹר, / נִמְצָאִים אֲנִישִׁים קְטָנִים יוֹתֵר / בְּאֲמוֹן עֲצָמִי, שְׁשִׁעוֹתֵיהֶם מְמַסְפְּרוֹת / וְדִלְתוֹתֵיהֶם נְעוּלוֹת בְּמִפְתָּחוֹת / שְׁעָדִין לֹא חֲשָׁלוּ. / כָּל אֶחָד מֵהֶם לוֹהֵט אֵשׁ / וּמְכַל אֶחָד מֵהֶם נִדְף רִיחַ יַעַר רַעֲנָן / וְהֵם נִדְחָפִים יַחַד / בְּחֶדֶר אֶחָד".

בשירים רבים עולה המתח שבין בית ספר במובנו המקובל לבין מרחבי למידה שמחוץ לו ("הֵיטְבֵתִי לְשָׁחוֹת. / לוֹ רַק הִיָּה אָגֶם בְּחֶצֶר בֵּית הַסֵּפֶר שְׁלִי"), וכן בינו לבין הרצון לפרוש כנפיים אל מה שמעבר לו: "בְּדֶרֶךְ לְבֵית הַסֵּפֶר הָיוּ לִי כְּנָפִים / וְעַפְתִּי מֵעַל / לְעוֹלָם הָרְחוּץ... // כְּשֶׁהֲגַעְתִּי לְשֵׁם / קִפְלֵתִי אוֹתָן / וְאִמְרַתִּי לְהֵן: חֲכוּ לִי בְּחוּץ!". לעיתים במרחבים אלו טמונה למידה משמעותית לא פחות: "אֶרְבַּע וְעוֹד אֶרְבַּע שְׁמוֹנָה / שְׁמוֹנָה וְעוֹד שְׁמוֹנָה הֵם שִׁשְׁעֵשְׂרֵה. / אֲבָל הִנֵּה צְפוּר־שִׁיר / חוֹצָה אֶת הָאָוִיר [...] וְקִירוֹת הַכֶּתֶה / מִתְמוֹטָטִים לְאֵטֶם [...] הַשְּׁלַחְנוֹת חוֹזְרִים לְהִיּוֹת עֲצִים / הַגִּיר חוֹזֵר לְהִיּוֹת סִדָּן / וְעֵטִי הַנוֹצָה הֵם שׁוֹב צְפוּר־שִׁיר".

מנקודת מבטם של המורים עולה באופן משמעותי הרצון "לרעות בשושנים", לגעת בנפשם של התלמידים, לגונן ("מוֹךְ לְרִפָּד אֶת הַכֶּתֶה הַזֶּה / שְׁלֹא יִשְׁבְּרוּ לִי הַתְּלַמִּידִים") לשמור על "הַמְרַכְבָּה / שְׁמַחֲזִיקָה תִּצְפֹּשׁ", אבל עולה גם הצורך או האילוץ להיות רצויים ("מִתְעַדְכָן וּמְחֻשָּׁב הֵיטֵב מָה שׁוֹמְרֵי הַסֵּף וְרַכְזֵי הַשְּׂכָבָה וְהַחֹרִים הַמְעַרְבִים יֵאָהְבוּ לְשִׁמְעַ שְׁהַמּוֹרָה אָמַר מִמֶּשׁ מִדָּם לְבוֹ"). גם מצידם של המורים עולה התחושה הקשה של הצורך "לגהץ את הכנפיים" בכניסה אל הכיתה: "שְׁלוֹשִׁים וְאֶחָד בְּאוּגוּסְט אֲלָפִים וְשִׁבְע־

עֲשֹׂרָה / להט המדרכות נמְהָל בְּלהט החרב המתהפכת / ואין בי
כוחות לכתב לארון כמעט / טוב מאוד או עליך להשתדל".

שערים נוספים בגיליון עוסקים במתח שבין בית הספר למרחב
המשפחתי, בלמידה שמתרחשת בתוך זה האחרון, ובלמידה של
האדם את עצמו ("אותיות בספר תורה / אני נגללת ונגללת, /
פרשיות פתוחות סופים לצד סתומות / הממתינות להתפרש /
הממתינות להקרא").

כל אלו לפניכם, ממתינים להיקרא.

גיליון 'עתר' זה
מוקדש לזכרו
המבורך של
עזרא לוי ז"ל

עזרא לוי נולד בשנת ה'תרפ"ח (1928) בעיר חלב שבסוריה להוריו חיים ושרה. אביו היה סוחר שעסק גם בצורכי ציבור בעת ששימש כגבאי בית הכנסת ה'אורפלי'. מצד אימו היה עזרא בן למשפחה מיוחסת; סבו, הרב עזרא שעיו זצ"ל, היה אב בית הדין של ארם צובא היא חלב. מלבדו נולדו להוריו עוד חמישה אחים ואחיות.

בנעוריו למד עזרא בתלמוד תורה שהתנהל בבית הכנסת העתיק בחלב, וברבות הימים שיתף מדי פעם את בני משפחתו ביזכרונותיו מן הרושם שהותיר בו ספר התורה המפורסם 'כתר ארם צובא' שהיה שמור בבית הכנסת המרכזי בחלב. הוא עוד זכר את פרופ' קאסוטו המנוח שוקד תקופה ארוכה בבית כנסת זה על מחקריו על 'הכתר'.

לאחר שנות לימודו בתלמוד התורה עבר ללמוד בבית הספר 'אליאנס', ובמקביל היה חבר בתנועת 'הצופים'.

בשנת 1945, עת היה בן 17, הבריח עזרא את הגבול לארץ ישראל דרך לבנון, ונכנס לארץ באזור קיבוץ דן. בכך היה החלוץ לפני הוריו ושאר אחיו ואחיותיו.

עם קום המדינה החלו פרעות נגד יהודי סוריה, ומשפחתו של עזרא נאלצה להותיר את כל רכושה מאחוריה ולברוח במסע קשה לארץ ישראל. אולם מבריחי הגבול בגדו בעולים, מסרו אותם לידי שוטרי הגבול בלבנון ונעלמו עם הכסף הרב ששולם להם.

המשפחה לא אמרה נואש, אספה סכום כסף נוסף, והפעם, בשיתוף פעולה עם סוכני עלייה מארץ ישראל, קיבלו בני המשפחה גזרי עיתון שחלקם התואם נותר בידי המשלחים על אדמת סוריה. עם המבריחים סוכם שיקבלו את שכרם רק כשישלימו את מלאכתם ויחזרו לסוריה עם גזרי העיתון שימסרו להם בני המשפחה אחר חציית הגבול לארץ ישראל. בני המשפחה החלו שנית את מסעם כשרק בגדיהם לעורם, ולאחר שווידאו שאכן חצו את הגבול לארץ ישראל, מסרו למבריחים את גזרי העיתונים שבידיהם. כך התאחדה המשפחה.

בארץ עמס עזרא על עצמו את האחריות לפרנסת משפחתו. הוא לא בחל בכל עבודה, בין אם הייתה זו עבודת בניין, נגרות, סלילת

כבישים ועוד – כל מלאכה שסייעה בידו להשגת המטרה שעמדה לנגד עיניו.

עם קום המדינה גויס עזרא לצה"ל ושירת בחיל הים ולאחר מכן בבית הספר למפקדים בהר טוב. במסגרת שירותו הצבאי השתתף במלחמת העצמאות, במערכת סיני, במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום כיפור, והמשיך לשרת במילואים עד שנת 1978.

במהלך שירותו הצבאי הגיע פעם להתארח אצל קרובי משפחתו בשכונה הירושלמית נחלאות. בהיותו חייל כיבדו אותו מארחיו לישון על מיטה, דבר שלא זכו לו שאר הצעירים בבית, שישנו על מזרונים ומחצלות שנפרסו על הרצפה. בהיותו בביתם הכיר את יוכבד לבית עטיה, וכך החלה היכרותם שנמשכה 64 שנים.

בשנת ה'תשי"א (1951) התחתנו בני הזוג וקבעו את מושבם בתל אביב.

את דרכו המקצועית החל עזרא בתחום החינוך. מנישואיו עסק במשך 10 שנים בחינוך ילדים שעלו ארצה במסגרת 'עליית הנוער' בבית החינוך 'כפר יוליאנה', כמורה בבית הספר ב'שייך מונס' ובשעות הערב כמדריך נוער במועדונים. ברבות הימים החליף תחום עיסוק ונעשה בעל עסק לייצור ומכירת בגדים, שבו עבד עד יציאתו לגמלאות.

עם הקמתה של קהילת 'גבורת מרדכי' בגבעתיים, בשנת ה'תשכ"ז (1967), הגיעו עזרא ויוכבד לשכונה והשתלבו בחיי הקהילה. כשהוקם בית הכנסת סייע עזרא ככל יכולתו לבנינו, ושנים רבות היה בו גבאי. מלבד זאת תרם מזמנו כחבר ועד בית מסור.

עזרא אהב מאוד את הקהילה בכלל ואת פעילויות בית הכנסת בפרט, והשתתף תמידים כסדרם בתפילות החול והשבת, כאשר הוא נוטל חלק בשמחת חגי סוכות ושמחת תורה, כמו גם ב'סעודה שלישית' ובשיעורים שלאחר תפילת שחרית של שבת. כל באי הבית הכירוהו כמי שמקדם בחיך את כל המתפללים, בני גילו כצעירים.

במשך השנים נולדו לעזרא ויוכבד לוי חמישה ילדים; חיים, דורית, יהודה, אילן וחמדה, מהם רוו רוב נחת ונכדים רבים – שהחזירו להם אהבה. הילדים עוסקים בתחומי הנדסה, רפואה והוראה ומתגוררים באזור המרכז ובגוש עציון. ברבות השנים התרחבה המשפחה עד שמנתה מעל 30 נכדים ונינים, כן ירבו.

כשהשנים החלו לתת בו את אותותיהן ובריאותו החלה לבגוד בו, עברו ההורים לגור ביחידת דיור שנבנתה עבורם סמוך לביתו של אחד הבנים.

בי"ט בכסלו, סמוך לחנוכה התשע"ו (2015), השיב עזרא את נשמתו לבוראו, ובאותו יום הובא למנוחת עולמים בבית העלמין שבכפר עציון.

יהודה לוי ועדן הכהן | 'שומר צאנו ונוקד' – פיוט עקדה לר' שמואל הדיין איש חלב

ר' שמואל הדיין בן משה היה משורר פורה ומוכשר בן ארס צובה, היא העיר חלב, שזמן פעולתו המוערך נע בין אמצע המאה הי"ב לשלהי המאה הי"ג. אפשר ששמו 'הדיין' מעיד על משרתו, אך ידועה גם משפחה נכבדה בקהילת ארס צובה ששמה 'דיין', ואולי הפייטן נמנה עם בניה. במחזור ארס צובה (נדפס פעמיים בוונציה בשנים רפ"ז [1527] וש"כ [1560]; מהדורת פקסימיליה הכוללת מבואות ומפתחות ראתה אור בירושלים בשנת תשס"ח [2008]) מופיעים תשעה עשר פיוטים המיוחסים לו ברמות שונות של ביטחון.

הפיוט שלפנינו, 'שומר צאנו ונוקד', הוא פיוט 'עקדה', שהוא אחד מסוגי הסליחה שבמרכזו סיפור עקדת יצחק. ניכר שהפיוט שלפנינו נועד להיאמר בראש השנה, כפי שמעיד אחד מטוריו האחרונים 'וְאֶשְׁמַע אֶת תְּפִלָּתְכֶם / וּמְלִכִּיּוֹת וְזְכוּרוֹת' (טור 62), ואכן הוא משולב במחזור ארס צובה בין 'סליחות של ראש השנה'.

הפיוט חתום בשמו של הפייטן 'שמואל בר משה חזק' בראשי המחרוזות, והוא מיוסד על משקל הברתי, שש הברות לכל צלע. הפיוט בנוי בתבנית המכונה 'מעין-אזורית'. בכל מחרוזות הפיוט, פרט למחרוזות הראשונה, שני סוגי חרוזים; הסוג האחד מתחלף ממחרוזות למחרוזות (הוא נחשב ל'קניין המחרוזות'), והסוג השני קבוע לכל אורך השיר (הוא נחשב ל'קניין השיר') ונחרז עם הטור החוזר אחרי כל מחרוזות ('רפריין') – 'הַעֲקוּד וְהַעֲקוּד / וְאִם הַבְּנִים הַשְּׂמֵחָה'. המחרוזות הפותחת את הפיוט קצרה משאר המחרוזות, נחרזת לכל אורכה בחרוז שהוא קניין השיר, וטורה האחרון הוא הטור שעתידי לחתום כל אחת ממחרוזות הפיוט. תבנית זו שמקורה בשירת הקודש הספרדית זכתה לחיבה רבה של פייטנים לאורך דורות, והמוני פיוטים נכתבו במתכונתה. אפשר שהמפורסם שבהם הוא הפיוט 'לכה דודי' שכתב ר' שלמה הלוי אלקבץ בצפת במאה ה-16.

הפייטן הושפע באופן ברור מפיוטו המפורסם של ר' יהודה בן שמואל אבן עבאס, 'עת שערי רצון להיפתח', השפעה הניכרת כבר מהטור החוזר בשני הפיוטים: 'עוֹקֵד וְהַעֲקוּד וְהַמְזַבֵּחַ' (עת שערי רצון) לעומת 'הַעֲקוּד וְהַעֲקוּד / וְאִם הַבְּנִים הַשְּׂמֵחָה' ('שומר צאנו ונוקד'). באותם דורות חיקוי של פיוט מופת לא נחשב בעיני המשוררים והמתפללים כמעשה של גנבה ספרותית, אלא כמחווה של הערכה ליוצר שזכה להערצת הקהל וכהיענות להעדפותיו הספרותיות של ציבור השומעים. הללו השתאו מיכולתו של

המשורר לפסוע בנתיבי קודמו, ועם זאת להוסיף נופך משלו לתבניות הפיוט המוכרות של קודמו ולרעיונותיו.

מעניין לציין שבכמה עניינים חרג ר' שמואל הדיין מדרכו של ר' יהודה אבן עבאס. רביס ציינו את המזיגה המופלאה ב'עת שערי רצון' בין שמחתם של אברהם ויצחק הממלאים את רצון קונס, ובין צערם על האובדן הנורא הצפוי בשל הציות לצו ה', מזיגה המתמצה בטור המופלא 'עין בְּמַר בּוֹכָה וְלֵב שְׂמֵחַ'. והנה, אף שר' שמואל הדיין תיאר את אברהם אבינו כמי שמתחנן על חיי בנו יצחק ('צוּעַק גְּרוֹנוֹ נָחַר / לְמִי אֲשֶׁר יָדוּ פְתוּחָה' [טור 18]), הוא נמנע בפיוטו לספר על בכיים של אברהם או של יצחק, והם מתוארים כפוסעים אל מקום העקדה ב'רון ורננה', 'בחדוה ושמחה'.

מקומה של שרה בסיפור העקדה בפיוט שלפנינו מועצם אף יותר משמצאנו בפיוט 'עת שערי רצון'. במקרא, כידוע, שרה נעדרת לחלוטין מעלילת מעשה העקדה. בשני הפיוטים, לעומת זאת, אברהם מספר לשרה על תוכניתו ליטול את יצחק למקום שבו ילמד הנער תורה ומצוות, והיא מביעה את הסכמתה לרעיון. עם זאת, בפיוט 'שומר צאנו ונוקד' מופיעה שרה לצידם של אברהם ויצחק גם בטור החוזר אחרי כל מחרוזת, והיא מכונה בתואר 'אם הבנים השמחה'. ברור שהבנים אינם ילדיה של שרה, שהלוא יצחק הוא בנה היחיד, אלא שכל ישראל הם בניה של האם הראשונה שרה. הופעתה החוזרת של שרה לאורך הפיוט מעצימה את חלקה בסיפור המעשה, ובדיעבד היא עשויה לרמוז על שמחתה על מסירות נפשם של אברהם ויצחק. הבדל נוסף בין הפיוטים ניכר בתגובתה של שרה להצעתו של אברהם ליטול את יצחק למקום שבו יקנה תורה. בעוד שבפיוט 'עת שערי רצון' שרה חרדה לגורלו של בנה היחיד וליבה מנבא לה רעה – 'אֲמָרָה לְכָה אָדוֹן אֲבָל אֵל תִּרְחֶק', ב'שומר צאנו ונוקד' שרה בוטחת לחלוטין באברהם, ואף מזרזת אותו לממש את תוכניתו ('אֲמָרָה: "לְכָה אֵל תִּאֲחַר / וְעֵשֶׂה מִבְּחַר יְצוּרִים" [טור 15]). נראה לנו שהבדלים אלה שבין הפיוטים אינם מקריים, ושניתן להניח שדעתו של ר' שמואל הדיין לא הייתה נוחה מתיאורי קריעת הנפש והצער המובעים בפיוט המופת שעל פיו כתב את פיוטו.

יש להעיר גם שתבנית פיוטו של ר' שמואל הדיין מורכבת יותר מתבנית הפיוט 'עת שערי רצון להיפתח', שכן הוא הוסיף חריזה פנימית בכל אחת מהמחרוזות, כך שלכל מחרוזת שני חרוזים משלה: האחד בסוף הצלע הראשונה של כל טור, והאחרת בסוף הצלע השנייה.

במהדורה הנדפסת של מחזור ארם צובא מצוין בכותרת שמעל פיוט הלחן שבו הוא אמור היה להיות מושר – 'שנאני', שהוא פיוט שלחנו היה כנראה ידוע לכול. עם זאת, במחזור ארם צובא שני

פיוטים הפותחים במילת 'שנאני', וקשה לדעת לאיזה מהם כיוונו המעתיקים.

אנו מקדישים את ההדרתו המחודשת של הפיוט העתיק שקהילת יהודי חלב נהגה לאמרו בתפילת ראש השנה לעילוי נשמת ר' עזרא ב"ר חיים הלוי זצ"ל בן קהילת ארס צובא.

להרחבה

ש' אליצור, 'הפיוטים במחזור ארס צובה', בתוך: מחזור ארס צובה: מבואות, ירושלים תשס"ח, עמ' 35-117.

ש' אליצור, 'עוקד והנעקד והמזבח', בתוך: שירה של פרשה, ירושלים תשנ"ט, עמ' 41-52.

ש' אליצור, 'עקדת יצחק: בבכי או בשמחה; השפעת מסעי הצלב על הסיפור המקראי בפיוטים', עת הדעת: חידושים, תגליות ועיונים במדעי היהדות, א (תשנ"ז), עמ' 15-35.

ב' בר-תקוה, 'זעקת יוכבד: דמות האם בפיוטי פטירת משה', מחקרי ירושלים בספרות עברית (אסופת מאמרים לזכר מנחם זולאי), כא (תשס"ז), עמ' 292-294.

ש' כהן, 'מפתח הפייטנים', בתוך: מחזור ארס צובה: מבואות, ירושלים תשס"ח, עמ' 128-129.

[שומר צאנו ונוקד - פיוט עקדה] לר' שמואל הדיין ז"ל

שומר צאנו ונוקד / ומוציאם מאנחה
זוכר חסדים ופוקד / לחטאת דור נאלחה
אנא זכרה לשוקד / לשאול ממך סליחה
העקוד והעוקד / ואם הבנים השמחה

מתוך הרהור עבדך / קראתו בסוף נסיונות 5
'אברהם קח נא יחידך / ברוב שמחה וששונות
והעלהו את בידך / לעולה בין הקרנות
על הר ציון אור כבודך / והאורה לך זרוחה'
העקוד והעוקד / ואם הבנים השמחה

ובשמעו הדברים / אמר לשרה בחדוה 10

ביאור: I שומר וכו': כינוי לקב"ה. צאנו: כינוי לישראל. ונוקד: מגדל צאן. השוו עמוס א, א: 'אשר היה בנקדים מתקוע'. מאנחה: מצרות הגורמות לאנחה. 2 נאלחה: בזויה, מזוהמת. 3 לשוקד וכו': למתמיד לבקש סליחה מקונו. 4 העקוד: כינוי ליצחק. והעוקד: אברהם. ואם וכו': כינוי לשרה. נראה שיש להגיה: 'ואם הבנים שמחה' משום המשקל (הערת ש' אליצור). 5 מתוך הרהור וכו': ראו בראשית רבה נה, ד (מהד' תיאודור-אלבק, עמ' 587): 'אחר הדברים האלה, הרהורי דברים היו שם, מי היראה, אברהם, אמר שמחתי ושמחתי הכל, ולא הפרשתי להקב"ה לא פר ולא איל אחד, אמר לו הקדוש ברוך הוא על מנת שנאמר לך שתקריב לי את בנך ולא תעכב'. בסוף נסיונות: בניסיון האחרון מבין עשרה ניסיונות שבהם נתנסה אברהם. 6-7 אברהם וכו': ראו בראשית כב, ב. בין הקרנות: בין קרנות המזבח. 8 הר ציון אור: אולי 'הר' (או 'אור') מיותר משום המשקל (הערת ש' אליצור). השוו פרקי דרבי אליעזר לא (מהד' רד"ל, דף ע ע"א): 'ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק. מה ראה, ראה עמוד של אש מן הארץ עד לשמים'. אמנם לפי רוב המדרשים לא גילה מתחילה הקב"ה לאברהם היכן מקום העקדה (השוו בראשית רבה נה, ז [שם, עמ' 592]: 'שהקב"ה מתהא ומתלה בעיני הצדיקים ואחר כך מגלה להם טעמו שלדבר'), אך גם ר' יהודה אבן עבאס כתב במקום זה בפיוטו: 'קום העלהו לי לעולה ברה / על הר אשר כבוד לך זורח'. 10 אמר לשרה: לפנייה לשרה שאינה מתוארת במקרא ראו תנחומא וירא כא: 'אמר לשרה תקנו לנו מאכל ומשתה ונאכל ונשמח, אמרה לו מה היום מיומים ומה טיבה של שמחה זו, אמר להם זקנים כמותינו נולד להם בן בזקנותם כדי לאכול ולשתות ולשמח, הלכה ותקנה המאכל, כשהיו בתוך המאכל אמר לה, את יודעת כשאני בן ג' שנים הכרתי את בוראי והנער הזה גדול ולא נתנך, ויש מקום אחד רחוק ממנו מעט ששם מחנכין את הנערים, אקחנו ואחנכנו שם, אמרה לו לך לשלום'.

יִצְחָק מִוֹר הַדְּרוֹרִים / גְּדֹל וְלֹא נִצְטוּהַ
 אֶלְכָה עַל הַהָרִים / לְמוֹשֵׁב הָאֵל אֹנֶה
 אוֹלֵי יְלִמוּד אֲמָרִים / וּמִצֹּת אֵל הַלְקוּחָהּ
 הָעֶקֶד וְהָעוֹקֵד / וְאִם הַבְּנִים הַשְּׂמֵחָה

15 אֲמָרָה: 'לְכֵה אֵל תֵּאָחֵר / וְעֲשֵׂה מִבְּחַר יְצוּרִים'
 חִבְשׁ חֲמוּרוֹ בְּשַׁחַר / וְעִמּוֹ שְׁנֵי הַנְּעָרִים
 בָּאוּ אֶל הַר נִבְחָר / יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּשַׁחַרִּים
 צוּעֵק גְּרוֹנוֹ נָחַר / לְמִי אֲשֶׁר יָדוּ פְתוּחָהּ
 הָעֶקֶד וְהָעוֹקֵד / וְאִם הַבְּנִים הַשְּׂמֵחָה

20 לְשְׁנֵי נְעָרָיו גְּלָה / אוֹלֵי רָאוּ מְאוּמָה
 לֹא רָאוּ כִּי אִם מְסִילָה / סְלוּלָה וְדֶרֶךְ חֲתוּמָה
 עָנַם: 'שְׁבוּ פֹה בְּחִילָה / עַם דּוֹמִים לְבַהֲמָה
 וְאֵנוּ בְּשִׁשּׁוֹן וְגִילָה / גְּלָכָה נְעָרוֹךְ שְׂבָחָה'
 הָעֶקֶד וְהָעוֹקֵד / וְאִם הַבְּנִים הַשְּׂמֵחָה

II מור הדרורים: על שום 'קח לך בשמים ראש מר-דרור' (שמות ל, כג), וכוונתו שיצחק כקטורת זכה. ולא נצטוה: טרם למד תורה כראוי. ובעת שערי רצון: 'אמר לשָׁרָה כִּי חֲמוּדֵךְ יִצְחָק / גְּדֹל וְלֹא לְמַד עֲבוּדָת שִׁחָק'. 12 אוה: בחר. 13 הלקוחה: על שום 'כי לקח טוב נתתי לכם' (משלי ד, ב). 14 השמחה: אפשר שהפייטן רומז ששרה ידעה מהי כוונתו של אברהם, ואף על פי כן שמחה שהוא עושה רצון קונו. 15 אל תאחר: יש לציין שבפיוט זה מזרות שרה את אברהם לממש את תוכניתו, בעוד שבפיוט 'עת שערי רצון להיפתח' משקפת תגובתו של שרה את חרדותיה – 'אמרה לכה אדון אבלי אל תרחק'. מבחר יצורים: כינוי לאברהם, הנבחר שבבני האדם. 16 חבש וכו': ראו בראשית כב, ג. 17 באו וכו': ראו שם ד. יום השלישי: נראה שהנוסח המקורי: 'יום שלישי' (ללא יידוע), משום המשקל (הערת ש' אליצור). בשחרים: עם בוקר. 17 צועק וכו': הפייטן מחדש ומלמדנו שבמשך שלושת ימי הדרך התפלל אברהם לה' על חיי בנו. גרונו ניחר: עד כי גרונו ניחר, והלשון על פי תהלים סט, ד: 'יגעתי בקראי נחר גרוני כלו עיני מיחל לאלהי'. למי וכו': כינוי לקב"ה. השוו תהלים קמה, טז: 'פותח את ידך'. 20–22 גלה וכו': את דבר האור הבוקע מן ההר. ראו פרקי דרבי אליעזר שם (דף ע"ב): 'אמר לישמעאל ולאליעזר, רואים אתם כלום באחד מן ההרים הללו, אמרו לו לאו, ואמר להם, שבו לכם פה עם החמור, אמר להם, כשם שאין החמור רואה כלום, כך אתם אינכם רואים כלום'. כי אם: 'אם' כנראה מיותר (משום המשקל – הערת ש' אליצור). מסילה וכו': דרך כבושה. חתומה: מסומנת, קבועה. ו'בעת שערי רצון להיפתח' אומרים ישמעאל ואליעזר: 'לא נחזה רק מהמור'. בחילה: ברעדה, בצפייה. עם הדומים לבהמה: השוו בבלי, יבמות סב, עא (ועוד הרבה): 'שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור'. 23 בששון וגילה: הפייטן מדגיש כאן ובהמשך שעקדת יצחק נעשתה בשמחה, בניגוד לדברי ר' יהודה בן עבאס בפיוטו: 'עין במר בוכה ולב שמח'.

25 בְּלַכְתֶּם שְׁנִיֶּהֶם עֲנָה / יִצְחָק בְּמִיטֵב לִבְבוֹ:
 'אָבִי הִשָּׂה אֲנָה / עוֹלָה לְצוֹר מְשֻׁבָּב'
 הַשִּׁיבוּ: 'אֱלֹהֵי חֲנִינָה / יִרְאֶה שֶׁהַלְּעַם קְרוּבוֹ'
 הִלְכוּ בְּרוֹן וּרְנָנָה / שְׁנִיֶּהֶם בְּחֻדְרוֹהַּ וְשִׁמְחָה
 הָעֵקוּד וְהָעוֹקֵד / וְאִם הַבָּנִים הַשְּׂמֵחָה

30 רְצוּ שְׁנִיֶּהֶם מִהָרוּ / וּבְנוּ הַמְזוּבָּח
 וְעָרְכוּ עֲצִים וְגִדְרוּ / גִּדְרֵי לְהַשְׁתַּבַּח
 וְלִקַּח יִצְחָק קֶשֶׁרוֹ / קֶשֶׁר וְכַף שׁוֹטֵחַ
 עֲנָה לְאָבִיו מֵאֶסְרוֹ / חֲזוֹק מִבְּלֵי פְתִיחָה
 הָעֵקוּד וְהָעוֹקֵד / וְאִם הַבָּנִים הַשְּׂמֵחָה

35 מֵאֲכָלֶת חֻדְרָה / וְלֹא תִפְסֹל שְׁחִיטָתִי
 לְשָׂרָה בְּתוֹךְ יָדֶיהָ / קַח לָךְ מִשְׂרָפְתִי
 וּזְרוֹק עַל בְּגָדֶיהָ / עֲדֵי תִזְכֹּר אֶהְבֵּתִי
 אֲבָדָה מִחֲמַדְיָה / וְתִקְוָתָהּ נִזְרַחָה
 הָעֵקוּד וְהָעוֹקֵד / וְאִם הַבָּנִים הַשְּׂמֵחָה

25–27 בלכתם וכי: ראו בראשית כב, ז–ח. במיטב לבבו: בליבו הטוב, בחוכמתו. לצור משגבו: כינוי לקב"ה. משגבו: משגבנו, והשינוי בלחץ החרוז. לעם קרובו: שזכותו תעמוד בעתיד לישראל, ועם קרובו' כינוי לישראל על שום תהילים קמח, יד: 'לבני ישראל עם קרבו'. 28 ברוך ודננה: ראו בבאיור לטור 23. שניהם: ראו פסיקתא רבתי מ (מהד' איש שלום, דף קע ע"ב): 'וילכו שניהם יחדיו, מהו יחדיו, שלא היצר [במה] שאמר לו אביו, אלא כשם שזה היה שמח לקרב כך זה היה שמח ליקרב, אברהם שמח לעקוד ויצחק שמח ליעקד, אברהם שמח לשחוט ויצחק שמח [לישחט]'. 30 ובנו המזבח: ראו תנחומא וירא כג: 'מיד בנו שניהם את המזבח'. 31 וגדרו גדריו: וקבעו מחיצותיו. ללשון ראו הושע ב, ח: 'וגדרתי את גדרה'. להשתבח: כדי להיות ראויים לתהילה. 32 ולקח וכי: ראו בראשית כב, ט. וכף שוטח: אברהם ממשך להתפלל על חיי בנו אף כשהוא אוסרו. הצירוף על פי תהלים פח, י: 'בכל יום שטחתי אליך כפי'. 33 מאסרו חזק: שיהדק את קשר מאסרו. ובדומה ב'עת שערי רצון' – 'ואת מאסרי / חזק'. מבלי פתיחה: כך שלא ניתן יהיה להתירו על נקלה. 35 מאכלת חדרה: ובדומה ב'עת שערי רצון': 'ממאכלת [...] נא חדרה אבי. ולא תפסול שחיטתי: ראו תנחומא וירא (שם): 'וכשאראה את המאכלת שמא אודעזע ויפסל הקרבן, בבקשה ממך אל תעש בי מוס'. 36–37 לשרה וכי: השוו תנחומא וירא (שם): 'א"ל אבא לא תודיע את אמי כשהיא עומדת על הבור או כשהיא עומדת על הגג שמא תפיל את עצמה ותמות', והשוו לדברי יצחק לאביו בפיוט 'עת שערי רצון להיפתח': 'קח עמך הנשאָר מאַפְרֵי / וְאָמַד לְשָׂרָה זֶה לְיִצְחָק רִיחַ'. וגם כאן שיעורו: קח לך מאפר שרפתי כדי לתת בידיה של שרה ולזרוק על בגדיה, כדי שתזכור אהבתי. 38 נזרחה: נראה משובש. נראה שצ"ל: 'נזבחה', או 'נזנחה' (הצעת ש' אליצור).

40 שרפים המו וחרדו / לפני דר שמים
 שפכו תחנה ועמדו / ועינם ירדה מים:
 'איכה עולם והודו / תשחית והוד קרנים
 ועמדו ויסודו / תורד לעפר ושוחה'
 העקוד והעוקד / ואם הבנים השמחה

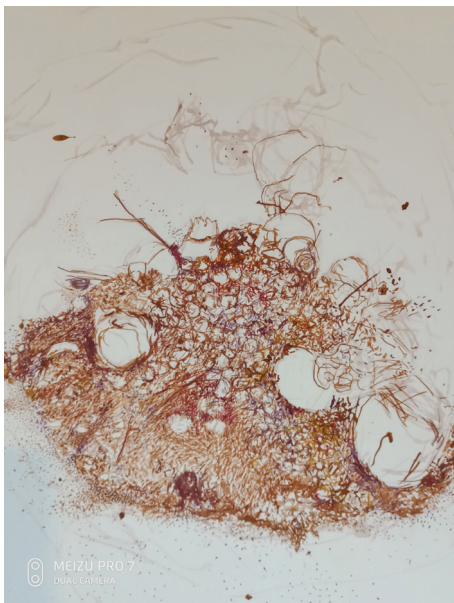
45 השוכן במעונים / המו רחמיו וקרא
 'אברהם' מעננים / 'אל תשלח יד לעפרא
 שא עין ואישונים / אל הסבך במהרה
 וקח איל ברוב אונים / וקדם לו בזביחה'
 העקוד והעוקד / ואם הבנים השמחה

50 'חי' נאם האל / 'נשבעתי לשניכם
 אני נדרש לכל שואל / ואברך את בניכם
 ואת עמי ישראל / לא אעזוב למענכם
 ואשלח ינון וגואל / להשיב סוערה נדוחה'
 העקוד והעוקד / ואם הבנים השמחה

40-41 שרפים וכו': על פי המדרש הידוע, ראו למשל בראשית רבה נו, ה (שם, עמ' 600): 'ובשעה ששלח אבינו אברהם את ידו ליקח את המאכלת לשחוט את בנו בכו מלאכי שרת'. דר שמים: כינוי לקב"ה. 42-43 עולם והודו ... והוד קרנים: כינויים ליצחק. ועמדו ויסודו: אף הם כינויים ליצחק. לעפר ושוחה: ללשון ראו תהלים מד, כו: 'כי שחה לעפר נפשנו'. 45 השוכן במעונים: כינוי לקב"ה. ראו בראשית כב, יא. במקרא מלאך קורא אל אברהם. 46 לעפרא: אל יצחק שככל אדם נברא מן העפר. 47-48 שא עין וכו': ראו שם יג. ברוב אונים: ללשון השוו ישעיה מ, כו. וקדם לו בזביחה: זבח אותו מהרה. 50 חי וכו': בצלעית הראשונה חסרות שתי הברות, והיא ודאי משובשת (הערת ש' אליצור). וקרב שצריך לומר: 'חי אני' (והמילה 'אני' מנוקדת בצורת ההפסק של המילה). 51 נדרש לכל שואל: ללשון ראו ישעיה סה, א: 'נדרשתי ללוא שאלו'. 52 למענכם: בזכותכם. 53 ינון וגואל: הוא המשיח. סוערה נדוחה: כינוי לכנסת ישראל, על שום: 'עניה סערה' (ישעיה נד, יא).

- 55 זכות אבות זכור היום / לעומדים במשפט ודינך
וכתבם לחיים היום / לפניך ובמעוניך
וכפר חטאים וקיום / ברוב גדלך וגאונך
ושלח לנו פדיום / כאילה שלוחה
העקוד והעוקד / ואם הבנים שמחה
- 60 'קומי עמי רציתכם / כעולות מחים שמנות
מחיתי פשעיכם / וחטאים וזדונות
ואשמע את תפלתכם / ומלכיות וזכרונות
ואקרב גאולתכם / ופרוח תפרחה'
העקוד והעוקד / ואם הבנים שמחה

57 וקיום: הלשון תמוהה, ונראה שכוונתו מעין: חטאינו המקוימים, הגלויים לפניך. 58 פדיום: פדות מחטאינו. כאילה שלוחה: חיש מהרה. והלשון על פי בראשית מט, כא: 'נפתלי אילה שלחה'. 60 כעולות מחים: כאילו הקרבתם לפני עולות שמנות. הלשון על פי תהלים סו, טו: 'עולות מחים אעלה לך'. 62 ומלכיות וזכרונות: מן הברכות המיוחדות במוסף של ראש השנה. 64 ופרוח תפרחה: ללשון ראו ישעיה לה, ב: 'פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן'.

דורית קפוטא: ערמת חול קטנה, עוד ערמת חול, שדה ורגבים, קן.

דורית קפוטא לבית לוי הייתה מורה לאומנות וכיום עוסקת בציור. הרישומים שלפנינו נוצרו במכחול וצבע, ובאים מתוך חיפוש וקרבה ליסודות הפשוטים של החיים: לאדמה, לעשבים ולחי. זהו טבע דומם של פרטים, כביכול טריוויאליים, שבאמצעות הקו והצבע רוחשים חיים על הנייר.

בשעה שאני
חורטת על הלוח

גרשון-אחיה גזו | חד-פעמי

אני מתעסק בחד-פעמי של העולם;
הפעם של רחל, ההתבוננות של פֶּרְחָה, הכאבים של יונתן
ונאני הולך בנחל חתירה בין קירות צעירים בני
מיליוני שנים
מתעסק בחד-פעמי של העולם;
הרצון של שלומית, הבלבולים של מורדי, ההדחקות של נעה,
רוצה לגעת במה שלא נראה על גב הקרקע, שמתגלגל ומתעגל
בשנים ספורות בזרימה האינסופית הנעלמת. שזז ומשתנה
וברגע הזה אני יושב על סלע מיוקני מרבד פסים,
הוא ישאר כאן הרבה אחרי.
אני מתלבט מה יותר מחיה אותי.
הייתי רוצה ללטף את החד-פעמי של העולם;
הקריעות של דביר, הרעיעות של צבי, ההחלטות של ישי,
המחשבות הקטנות שלי מטפסות מתוך הקניון לשמים. הן
נעלמות כמו אור, כמו שקוף, כמו רוח
רוצות להתמקד בחד-פעמי;
הבדידות של דניאל, הגשויים של דתיה, הבהירות של אשירה
וכשאני אומר אני אני מעולם לא מתכוון לגוף שלי. אפלו שהוא
נשען ברגע זה על סלע
(ולסלעים יש גוף. ומתוך לומר שהם עשויים קלציט, שהקרטון
נחרץ בצפרן, שהצורה שלהם משתנה).
סביבי אנשים רבים שלא ידוע לי לבס, רק עיניהם נוצצות, והם
ילכו ממני. בשונה מגושי האבן שנפלו ויהיו מנחים כאן גם בפעם
הבאה, גם בעוד מיליוני שנים
(שונים מהזכרון של סבתא ומהתקוה של בובי, מההתלבטיות מול
א-לוהים).
מה יותר מחיה אותי.
הקרים שותקים עלי.
מסקרן אותי החד-פעמי של העולם. הדברים הללו לא ישארו.
איש לא יוכל לומר שכאן בשנת תשע"ז
בשעת הצהרים עמדתי ובעבתי לדרך
שכאן נוצר חדר
שכאן עברו הכבשנים

סמדר פייל

*

מחנכת יוד אחת
נדרשת לשתי ידיים
לפחלץ
פסות הפש אחרונות
ליבא
לאמצע נובמבר.

שלהי קייטא,
צובעת שרשים
מגהצת את
הכנפים

*

שְׁלוֹשִׁים וְאַחַד בְּאוּגוּסְט אֲלֵפִים וְשִׁבְע־עֶשְׂרֵה
לֵהֵט הַמְדַרְכוֹת נִמְהָל בְּלֵהֵט הַחֶרֶב הַמְתֵּהֶפֶכֶת
הַיָּמִים מִתְקַצְרִים וְאוּלֵי אֵף תֵּשׁ כּוֹחָהּ שֶׁל חֲמָה
רְגִלִים קְצָרוֹת מִתֵּהֶפֶכֶת בְּמִטּוֹת
קוֹל נְשִׁימוֹת וְגֵרוֹן מִתְנַיֵּשׁ
גַּם לָנוּ.

אָנוּ הַמּוֹרוֹת הַמְשִׁתַּעְלוֹת.
מְחַר בְּבִקְרָה הָעִיר תִּמְלָא צְהָלוֹת יְלָדִים
יָדַיִם גְּדוֹלוֹת יוֹתֵר יֵאָחֲזוּ בְיָדַיִם קִטְנוֹת
אֲזֹכֵר אֶת כַּף יָדְךָ עֲנֻקִית
מִמְלֵא מִים מִבְּרִזָּה

מִשְׁקָה אוֹתִי כְמוֹ הֵייתִי גְדִי אוֹבֵד.
שְׁלוֹשִׁים וְאַחַד בְּאוּגוּסְט אֲלֵפִים וְשִׁבְע־עֶשְׂרֵה
אֲנִי זוֹכֵרֶת אֶת תְּחִלַּת הַמִּילֵּנִיּוֹם
אֲנִי כְּבֵר זוֹכֵרֶת וְשׁוֹכַחַת הַרְבֵּה דְבָרִים
(הַמּוֹכֵר בְּחִנּוֹת אָמַר לִי שֶׁאֲנִי נִרְאִית כְּמוֹ מוֹרָה
עֲשִׂיתִי לוֹ חֲקוּי לֹא מִצְחִיק)
אֲנִי הַבְּבוּשָׁה שֶׁל הַמּוֹרוֹת וְהַתְּלִמִּידוֹת
מִתְלַבֶּשֶׁת יָפֵה לְקִרְאָת מְחַר
בְּזוּיֵת הָעֵינַן רוֹאֶה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְבָנוֹת
וְאוֹתָךְ.

*

כָּכָה בְּעֶרְבַּיּוֹם רְבִיעִי עַל נְהַר כְּבֵר
 עָבְרוּ מֵעָלַי כָּל הַדְּבָרִים הַחֲשׂוּבִים
 שְׂרֹעָה וְעִקּוּדָה עַל הַסְּפָה הַכְּחֻלָּה
 עָלַי לְבַדֵּק מִבְּחָנִים וְאֲנִי שְׂרֹעָה
 וְאִין בִּי כּוֹחוֹת לְכַתֵּב לְאֲדוֹן כְּמַעֲט
 טוֹב מְאוֹד אוֹ עֲלִידָה לְהִשְׁתַּדֵּל
 וְאֲנִי יוֹדַעַת הֵיטֵב שְׁעָלַי לְהִשְׁתַּדֵּל
 וַיֵּשׁ בִּי פוֹטְנִצְיָאל גַּם כָּכָה עַל נְהַר כְּבֵר.

*

אֲנִי רוֹצֶה תְּמִיד עֵינַיִם
 בְּגַב
 בְּשָׁעָה שְׂאֲנִי חוֹרְטֵת עַל
 הַלּוּחַ
 לְרֵאוֹת

שְׁלוֹשִׁים וְחַמְשָׁה זִוְגוֹת עֵינַיִם
 נוֹשְׂאוֹת תְּפִלָּה לְהַפְסְקָה
 וְזוּיג עֵינַיִם אֶחָד מִתְּפִלָּל
 רַק שְׁלֹא תִהְיֶה
 רַק
 שְׁלֹא תִחַשֵּׁף הַבְּדִידוֹת.

וְאֲנִי אוֹרְזֵת תִּיק לְבַד
 מְבַרְכֶת עַל הַקְּפֵאִין
 הַטּוֹב וְהַמִּיטִיב.

הנסתר, נעמה סרן, אולפנת שעלבים (המורה: אור טושינסקי),
רישום על נייר, 40 x 30 ס"מ.

שפי רוונצוויג | מורה מעודכן

מורה מעדכן, מעדכן אונליין, מספר את האזן והעין, מחליץ רגע של הודעות בפוסט צבעוני, ואם זה לא מספיק טריגר רציני אז עוד טפלה בוטה או פוסט ציוני ותוהה ומבלבל כמו תלמיד מעדכן מצפה המורה לפידבק משלל צבעי הקשת, מתעדכן ומחשב היטב מה שומרי הסף ורכזי השכבה וההורים המערבים יאהבו לשמע שהמורה אומר ממש מדס לבו.

מורה מתעדכן במגמות החדשות, בהוראה אינטר דיסציפלינרית חזונית כל חושית, כזו שגשגרת בעצמות חדורה עד ההתראה המצפצפת הבאה.

מורה מתעדכן אונליין כמה מתר ואיך אומרים יפה וזהיר דברים מכערים, משאיר דלת פתוחה ודואג לאזנים נוספות שיעידו, נמנע מנגע שעלול להתפרש, נמנע מלהתפרש מורה מעדכן חולם לא מעט על היום שהוא פורש

הרהור אוטוביוגרפי

מוזר קצת לכתוב את זה
 אבל הייתי מרטיב את הבלורית בברז
 כדי להבריק דווקא עם לוק מזרחי
 ואני ובוועז חמילבסקי היינו שני הלבנבנים היחידים
 בחדר המעוּשן בפנימייה. שמענו אינסוף פעמים את זוהר ארגוב
 ויוסי עדן כדי לנסות לטייח את ההבדלים בחוס שזוף. כל המגניבים
 שחתכו איתנו מהישיבה לבנות היפות של שכונת אושיות ברחובות
 היו תימנים, עיראקים, כורדים, פרסים ומרוקאים. כמה שעשיתי
 הגנה על האספלט, זה בכלל לא שינה, כשנערך טורניר בין הכיתות
 פתחו רק הספרדים בכל עמדה. רכשתי במיטב כספי נייק ודיזל כדי
 לעמוד בסטנדרטים שלהם. האשכנזים לבשו דגמ"ח וטישרט קרוע
 ויצאו עם סנדלי שורש למדבר יהודה. אפאחד לא שם עליהם.
 אני התאמנתי עם בוועז על קפה שחור חזק, על ביטויים בערבית מכל
 העדות, על שמות המאכלים המסורתיים, על שאיפת השאחטה, כדי
 להכהות את החזות, על פיצוח גרעינים בישיבה מזרחית, על איך
 להתבאס על החיים, לזרוח מהבכי של עופר לוי, להתגעגע לקובות
 ולקוסקוס שהאימהות שלנו מעולם לא הכינו. ויתרנו על הגעגוע
 האמיתי בשבילם. נפגענו בשבילם כשהיה רמו של אפליה. הרגשנו
 אשמים על העוולות שעשו להם בן גוריון ופרס. סלדנו מהתנשאות
 אשכנזים באשר הם. טמנתי בקבר את המנגינות האשכנזיות של
 המשפחה שהזכירו יותר מיסות של באך מאשר יהודית מרוקאית.
 אימצנו ניואנסים דקים ויפים. אהבנו אותם באמת ובתמים. אבל זה
 לא באמת עבד. היינו אשכנזי המחמד שלהם. ו"אשכנזי" נשארה
 מילת גנאי בחדר המעוּשן בפנימייה. מילה שפצעה אותי מחדש כל
 פעם, בלי שהבנתי. כאילו אצלי אין את חוס הלב. כאילו שאימא
 שלי לא בישלה לי את כל העולם באורז לבן ועוף עם פלפל שחור
 מלח ופפריקה. פשוט בשפה אחרת. ועם פחות טקסים. וכאילו
 שאצלנו לא יודעים מה זה להיות אוהד שרוף, ואין מועקות ואין
 געגוע. אנחנו אנשים קרים שלפעמים מגלים רגעי חסד אבל אף פעם
 לא נבין אותם באמת. ולא נקבל את הצבע הנכון בים לעולם ונהיה
 אדומים לנצח כשנאכל חריף. לא שכחו אף פעם לחשוך בבוגדנות
 שלנו. הזהירו אותם מאיתנו. ונשארנו לבנים וורודים חמודים. כמו
 מרסל בסרט של זהר ארגוב. האשכנזי היחיד שזוהר אוהב.

יעקב עזריאל | שיעור לשון

השפה של אנחנו – שפת אש
המתפשטת מצמרת עץ לצמרת עץ,
שפה שמתעוררת מחדש כל שחר,
שפת שמש המכסה יבשות שלמות,
שקרניה חודרות לתוך עלי האלון והארז
וחוקרות את הסדקים בין סלעים.

השפה של אני – שפת אוקינוס
שבגאות ובשפל שלו שולטת הלבנה
ומימיו יורדים עד קרקעית הים,
שפת לילה וחשך וקול התן
שצלה חודר לתוך כל חלום
והדה נשמר בכספת הנשמה.

ויהי ערב ויהי בקר
יום אחד.

קשה לדעת מתי לדבר
בשפת האנחנו או בשפת האני.
אבל הקשי האמתי הוא לתרגם
– לא רק בשעת הדמדומים –
את שפת האנחנו ושפת האני גם יחד
לשפה של אתה
ה'.

שיעור אנגלית

האם מתר לאיש לשאת שתי נשים?

אשתי הראשונה, שאותה אני אוהב, היא אנגלית.
כל בקר בימות החל אֶנְחֵנו מְטִילִים בְּיַחַד, יָד בְּיָד,
בְּגַן הַבוֹטָנִי אוֹ בְּטִילַת לֵיד חוֹף הַיָּם.
היא נושאת שְׂמִשְׂיָה לְהִגֵּן עַל עוֹרָה
בְּזִמָּן שְׂאֵנְחֵנו דְּנִים עַל הַסּוּנְטוֹת שֶׁל שִׁיקְסְפִיר וְדוֹן.

אשתי השנייה, שאותה אני אוהב, היא עברית.
כל ליל שֶׁבַת אֶנְחֵנו יוֹשְׁבִים לְאוֹר הַנֵּר
וְשׁוֹתִים יַיִן, אֶצְבְּעוֹתֶיהָ בְּאֶצְבְּעוֹתַי.
היא מניחה את ראשה על כתפי
בְּזִמָּן שְׂאֵנְחֵנו מְזַמְרִים פְּסוּקִים מִשִּׁיר הַשִּׁירִים.

האם זה נורא ואים לאיש לשאת שתי נשים?

אשתי הראשונה, שאותה אני אוהב,
לוֹבֶשֶׁת צְעִיף צָמֵר עֲבָה לְהַתְּגוֹן מִהַקָּר
וְאוֹהֶבֶת אֶת אוֹר הַבֶּקֶר;
וְאֵנִי אוֹהֵב אֵיךְ אוֹר הַבֶּקֶר מִשְׁתַּקֵּף בְּשַׁעְרוֹתֶיהָ
בְּזִמָּן שֶׁהִיא מְשׁוֹחַחַת עַל מוֹרֶיהָ, בְּלִיַּק וְקִיטָס.

אשתי השנייה, שאותה אני אוהב,
לוֹבֶשֶׁת שְׂמֶלֶת פְּסִים צְבֻעוֹנִית יַחַד עִם חֲמָסָה כְּנָגֵד עֵין הָרַע
וְאוֹהֶבֶת אֶת שְׁעַת צֶאֱת הַלְּבָנָה;
וְאֵנִי אוֹהֵב אֵיךְ הַלְּבָנָה מִשְׁתַּקַּפֶּת בְּעֵינֶיהָ
בְּזִמָּן שֶׁהִיא מְשׁוֹחַחַת עַל מוֹרֶיהָ, רַבִּי נַחְמָן וְעִגְנוֹן.

אָבֵל בְּלִילָה,

בְּמִטְתָּנו,

שְׁתִּיהֵן נַעֲשׂוֹת אַחַת –

קוֹל אֶחָד, קֶשֶׁר אֶחָד, חֵלוֹם אֶחָד, אֶהְבָּה אַחַת, אִשָּׁה אַחַת.

כְּאִשֶּׁר אֵנִי מְלַטֵּף אֶת שַׁעְרוֹתֶיהָ וְאֶת עֵינֶיהָ,

אֵנִי נִשְׁבָּע לָהּ שְׁבוּעַת אַמוּנִים

בשִׁפְתֵינוּ הַאִישִׁית:
וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְצַדִּיק וּבְמִשְׁפָּט
וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים;
וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְאֵמוּנָה -
- In faithfulness
- לְעוֹלָם -
.Forevermore

יפעת גלבר | שטיח של החתולים

בקיץ פרסמו במייל של הכיתה שמחפשים שטיח לחדר מוזיקה, וראיתי שמשפחת אסולין ההורים של נועם מחית שתיים אמרו שהם יכולים לתרום. אז ישר ידעתי שאני לחדר הזה לא איכנס בחיים שלי. למה, כי למשפחת אסולין יש בבית שני חתולים לא אחד. ואני שמעתי שהם מגדלים בבית גם עכבר בשביל להאכיל את החתולים. אז מה קרה שאני איכנס לחדר עם שטיח מסריח מכל החיות שלהם? אבל כשבאה אליי המורה שרית ביום הראשון של הבית ספר ואמרה לי שהחליטו שאני אלך לחדר מוזיקה בשביל טיפול רגשי, חשבתי שממש צוחקים איתי. אין מצב שאני הראל בוסקילה מתחיל בכיתה וו לנגן בחלילית בחדר עם השטיח של החתולים. ישר אמרתי למורה שרית שתקפוץ לי בויזוג אם אני אלך לחדר הזה, אבל היא שלחה אותי למנהלת שתזכיר לי את הכללים של ההתנהגות בבית ספר. כאילו שאני לא יודע, מכיתה אלף חופרים לי עם הכללים שלהם אז למה שאני לא אדע שבבית ספר לא מקללים.

זה היה מקום העבודה הראשון שלי אחרי סיום הלימודים. בית ספר דולב בנהריה. אהבתי את הצליל של המילה דולב, שהזכיר לי נחלים זורמים בסלע, צל רחב ומגונן ופירות קוצניים ועלים מאדימים בסתיו. גלגלתי בלשוני את המילה דולב כשנכנסתי לראשונה בשער בית הספר באחד הימים של סוף הקיץ לפגישה ראשונה עם היועצת ולמציאת חדר בו אוכל לעבוד. בית הספר היה מבנה ישן, מאפיר, שקירותיו נצבעו מחדש ברישול בכל שנה. הגוון הלבן-שקוף של הקירות החוויר שרידי כתובות ישנות שרוססו עליו – שמות של בנות שנותנות, הצהרות אהבה ושנאה ושרטוטי מחוות גסות. אמרתי לעצמי: דולב. ובחרתי באחד המקלטים בשולי בית הספר, שהיה מספיק רחב וגם מספיק צר על מנת להכיל שתי נפשות וכלי נגינה. היה חסר בו שטיח. היועצת הבטיחה שתפרסם מייל ומישהו כבר יביא. אמרו לי שביום חמישי שעה חמישית. שעה VIP כאילו, שאני לא ישכח. ברור שלא הסכמתי ללכת. כבר בסוף שעה רביעית התחלתי להרגיש את הריטלין יורד לי בדם, ונהייתי רעב כמו לא יודע מה. אבל המורה שרית אמרה לי שעכשיו אני הולך. זה מה שהצלחתי לשמוע ממנה כי מישהו חרק בכיסא שלו ממש לידי וחשבתי שאני

נטרף כשקמתי והפלתי את הכיסא שלי אחורה ואמרתי שבסדר רק שתצא לי מהוריד. לא שיש לי משהו נגד המורה שרית שהיא המורה שלי כבר מכיתה דלת, האמת שבלעדיה לא הייתי מבין מהחיים שלי בבית ספר הזה. אז קמתי והלכתי לכיוון המקלט וכבר מקילומטר יכולתי להרגיש את הריח של העכברים של משפחת אסולין, שהאימא שלהם - סמדי - הייתה אצלנו אתמול בבית ואמרה לי להביא מהחדר אמבטיה את התיק שלה ושאני לא אספר לאימא שלי שהיא ביקשה את זה, ומיד הסתלקה משאירה לי בסלון ריח של חתולים. עמדתי בפתח של החדר והייתה שם מישהי בפנים שאמרה לי אתה בטח הראל, בוא תיכנס. אז אמרתי לה לא רוצה בקול הכי מחוספס שלי. היא אמרה שאיכנס רק לחמש דקות שאני אראה מה יש שם ושנכיר. אבל אני אמרתי שאני כבר יודע מה יש ושם היא כל כך רוצה להכיר אותי אז היא יכולה לצאת החוצה למגרש שמה אני כבר אראה לה איך אני האלוף של השכונה בכדורעף.

הוא עמד בפתח החדר, השמש הייתה מאחוריו והפכה את דמותו העגלגלה למין צל עם עגיל מנצנץ באוזן ופס מגולח בשער. בקול נערי מחוספס אמר לי - לא רוצה להיכנס לפה, טוב? ומשהו בגווניו של הקול הרעיד בי פתאום זיכרון ישן, ורציתי להזמין אותו לחדר המוזיקה ולשבת לצידו על השטיח ולהקשיב לו איך הוא מספר את סיפור חייו. מבטו התרוצץ ולא נעצר עליי לרגע. הוא סקר במבטים חטופים ומהירים מאוד את הפסנתר, פעמוני הרוח, הנבל הקטן וסלסילת כלי הנשיפה. מבטו השתהה על הדרבוקה. הוא דיבר איתי במבט לא ממוקד, אמר לי שמסריח בחדר הזה ושהוא לא ייכנס לשמה בחיים. הצעתי לו עסקה - הוא ישהה בחדר חמש דקות, ובתמורה - אעביר איתו את ארבעים הדקות הנותרות במגרש הספורט. הוא נכנס, גרר לעצמו כיסא והתיישב בגבו אליי ופניו אל הקיר. שאלתי אם ירצה לבדוק את כלי הנגינה, הוא לא ענה. התיישבתי לפסנתר, גם אני בגבי אליו, וניגנתי לו מנגינה

והיא ניגנה לי מנגינה בפסנתר שלה, וכל פעם שצליל עלה הוא חצה את החדר וננעץ לי בגב, בצד האחורי של הלב, וחדר אל הגוף ופרפר בין כל האיברים הפנימיים איפה שעדיין היה מסריח מהתיק שנתתי לאימא של נועם אסולין דרך הדלת של האמבטיה ואימצתי את כל הזיכרון שלי עד לאן שהמודע מצליח לגעת, וניגנתי משם מנגינה אל הבור השחור שבתוכי, איפה שהנפש

לא נותנת לי לגעת. והיא יצאה בדרו מינור עם השתהויות ארוכות בסב־דומיננטה. וניגנתי עד שהוא קמתי ואפילו לא טרחתי לומר לה שהחמש דקות שלה עברו מזמן ויצאתי למגרש בלי להסתכל אחורה אם היא יוצאת. ואחרי שבוע המורה שרית שוב אמרה לי ללכת אבל הפעם כבר לא יצאתי פראייר ולא נכנסתי לחדר אפילו לשנייה אחת, מה אני צריך את החדר המסריח עם כל העכברים האלה שיש בו על בטוח. וגם בשבוע אחרי זה לא נכנסתי ואז המורה שרית החליטה שזה בזבוז של המוזיקה על שעה שאני לא נכנס בה וביקשה מאיך קוראים לה של המוזיקה לקחת במקומי את דורין מו שתיים. אז ביום חמישי בשעה החמישית כשכבר לא יכולתי לשבת בכיתה כי הרעש מסביב הטריף אותי והייתי רעב כמו לא יודע מה והראש שלי דפק מבפנים כאילו סוסים עושים בו טמפל־ראן, קמתי פתאום והלכתי לחדר של השטיח לשמוע איך דורין גונבת לי את השעה שבכלל הייתה צריכה להיות שלי. מרחוק לא שמעתי כלום אבל כשהתקרבת יכלתי לשמוע שהיא מוייפת במיקרופון את השיר "רוקד עם הכאב" שאני הכי אוהב אז נכנסתי לחדר ואמרתי לה שהייתה מתה להיות חתיכה כמו החברה של פאר טסי ולקחתי את המיקרופון ויצאתי משם ישר למגרש של הכדור־עף פתאום הוא כן נכנס לחדר, באמצע השעה הטיפולית שהייתה שלו בהתחלה ושעכשיו היא של ילדה אחרת. המבט שלו היה לא ממוקד עוד יותר ממה שזכרתי. הוא חטף לילדה את המיקרופון ויצא החוצה למגרש. נתתי לדורין דף וצבעים וביקשתי ממנה לצייר מנגינה יפה ושתכף אחזור. הראל התרחק עד לקצה המגרש, ואז התיישב שם על סלע והתחיל לשיר למיקרופון. הוא שר יפה, כמעט מדויק, מסולסל מזרחית, התיישבתי במרחק מה מולו והקשבתי. השיר היה על לב שבוכה ועל מיטה ריקה ועל אהבה גדולה שהסתיימה. וחשבתי פתאום על אימא שלי שאהבתה הגדולה לאבא שלי הסתיימה כשהייתי בת מינוס שלושה חודשים, עוברה ברחם אימי, ואבא שלי נהרג בתאונת הדרכים ההיא. ואיך כשהייתי בת חצי שנה, תינוקת בזרועותיה, התחתנה אימא עם דובי שהיה מורה בבית הספר שבו עבדה, ואני למדתי לקרוא לדובי אבא ולאהוב אותו כמו אבא ממש. וגם אימא נראה היה ששכחה והבליגה, המשיכה והתקדמה בעבודתה ממורה למפקחת, ובעצם חיי הלכו לגמרי למישרין זרמו כמו מעיין בצל דולב

והתקדמתי מלימודים לשירות ומשם לתואר ראשון ולתואר שני, ורק איזה חלל נשאר בי שם, והקשבתי לו איך הוא שר היא הקשיבה לי יכולתי להרגיש את זה גם בלי שהסתכלתי עליה ולמרות שהיא ישבה איזה קילומטר ממני ופתאום התעצבנתי עליה למה מה היא נועצת בי מבטים כאילו אני קוף בגן חיות או משהו הוא שר כמו לעצמו, מבטו נעוץ בסלע, ובקול שלו לא היה שמץ מהקשיחות המעושה שפגשתי, זה היה קול קטן, שבור, קול של ילד עצוב. גל של חום התנחשל בי מבפנים, וזרם אל החלל הקבוע השוכן בבטן, בסמוך לטבור. וכמעט והצלחתי לנשום אל החלל כשהוא

אמרתי לה שאני לא קוף וקמתי והלכתי משם אבל את המיקרופון הנחתי על הסלע הכי עדין שיכלתי למה המיקרופון לא אשם בזה שאיך קוראים לה של המוזיקה חושבת שאני קוף. ואחר כך לא ראיתי אותה איזה מלא זמן וגם התרחקתי מהחדר ההוא, ואז יום אחד כשבאתי לבית ספר ראיתי שמישהו ריסס על הקיר שאימא של דורין מתפרפרת ואני חשבתי נו מה חדש, כל המבוגרים האלה חושבים שהם משהו מיוחד מתחתנים ומולידים ילדים ואחר כך נזכרים בצרות שלהם והולכים לשיר שירי דיכאון עם מישהו אחר, ולמחרת המורה שרית סיפרה לנו שדורין עברה לגור עם אבא שלה במושב. ובערב שאימא שלי יצאה מהבית למשמרת לילה בהוסטל שהיא עובדת, אימא של נועם אסולין באה אלינו שוב פעם, והכינה לנו את הארוחת ערב של הטוניסאים את המחמסה עם הפתייתים והקציצות עוף האדומות, ואחר כך עשתה כאילו היא הולכת לבית שלה אבל אני שמעתי איך שהיא נכנסת חזרה דרך הדלת של האמבטיה. אז ביום חמישי בשעה חמישית כשדורין בטח הלכה לשיר במושב של האבא שלה, ונועם אסולין ישבה בכיתה שלה כאילו החיים דבש, הלכתי לי למקלט שבקצה הבית ספר איפה שהיא של המוזיקה נמצאת, והדלת הייתה פתוחה ולא היה שם אף אחד. נכנסתי ולקחתי את התוף השחור מהברזל עם הפלסטיק שכתוב עליו משהו בערבית ונשמתי עמוק אל הבטן ואז תופפתי הכי חזק שיכלתי קצב שראיתי פעם בקליפ של אייל גולן. תופפתי מהלב אל האדמה ששוכבת מתה מתחת למרצפות בית הספר. תופפתי את אימא שלי בעבודה בהוסטל עם כל המשוגעים ואת האחים הקטנים בבית ואת אבא ששום טיפת בושה אין לו ואת החיים על הקצה של הנורמליות, שתמיד נראים כאילו עוד רגע מתפרקים אם לא אשמור עליהם אם לא אקצוב אותם במשקל עמוק, גרוני, מחזיק ומכה בכל הכוח. והתבלבלו לי הידיים ויצא כמו

רעש של קטיושות כשהן נופלות על הבית של השכנים והרסיסים מהחלונות פוגעים בבית שלך ואתה בלי אוויר מרוב פחד רק הלב דופק כל כך חזק. וכשסיימתי כבר לא הייתה לי נשימה אז הנחתי את התוף ליד השטיח המסריח ולא עליו, שלא יזדהם לי, ופתאום ההיא של המוזיקה עמדה שמה ואמרה לי שאני עושה את זה מצוין. ולא האמנתי לה כי מה מצויין אם אני עוד רגע מפורק

לבד הוא הגיע אליי ביום חמישי בשעה חמישית, אחרי שחשבתי שכבר שכת מהרעיון. ישב לו לבד בחדר ודירבק בחוש קצב מצוין איזה מקצב מזרחי חזק כל כך שהרגשתי צורך לפתל מותנים בריקוד פשוט אוריינטלי שפועם בי ורוצה לבכות החוצה כבר הרבה שנים. ונזכרתי איך כשמלאו לי שמונה-עשרה שיניתי את שם משפחתי מהלפרין – שם המשפחה של דובי, אבי החי – לחזן, שם המשפחה של אבי המת. עשיתי את זה למען סבתא שנשארה לבדה במושב. היא אמרה לי שחזן היה שם מפואר בג'רבה, שכולם שם היו מוזיקאים ושגם אני את הכישרון שלי ירשתי מאבא שלי עליו השלום. רק מרוב כישרון הסתובב לו המוח, וככה הוא התהפך עם האופנוע שלו. חשבו שיהיה מוזיקאי במקום זה יצא פושע, איך הסתבך עם המנהגלברל של המפעל לשטיחים שבו עבד שלא שילם לו את הכסף בזמן עד שהיה צריך לפרוץ לשם בלילה לקחת את מה שהיה מגיע לו, ואיך עלה עליו השומר והזמין את המשטרה ואיך כשברח מהמשטרה התהפך לו האופנוע ומת במקום למה קסדה הוא לא לבש. ואימא התחתנה עם ההלפרין הזה ששום כישרון אין לו אבל מה – אדם טוב, באמת. הבטתי בהראל איך הוא מתופף והמוזיקה חיה בין אצבעותיו, והבלבול והכאב מתדרבקים לו מהלב עד לאדמה, מחיים לי אבא שלא הכרתי, ולרגע היה נדמה לי שהשטיח שבחדר המוזיקה מתרומם ומתהפך שוב וחובש את החור שלי המדמם, ומחבש גם את פצעי הראל הכואבים. ואמרתי לו – אתה עושה את זה מצוין. והוא אמר לי – לא מאמין לך. טוב? לא מאמין לאף אחד מכס. ואמרתי לו ברצינות – לא כל כך טוב. למי שאינו מאמין קשה לחיות השנה.

מי שמאמין לא מפחד, הוא אמר לי וקם ויצא.

ואני כבר ידעתי שיחזור

קונצרט, הודיה אזריאל, אולפנת אייל ברמה (המורה: סיגלית תמר בקר),
אקריליק על בד, 40 x 60 ס"מ.

הודיה אזריאל | קונצרטטה

תתרכזי. את יכולה. לא מקשיבה. אל תסתכלי על החלון,
תסתכלי עליי!
לא מסיימת דברים שהתחילה. חסרת מנוחה. רגזנית מאוד. קשב
מצומצם.
נעה בעצבנות. דעתה מוסחת בקלות. מצבי רוח משתנים
במהירות. חסרת גבולות.
קושי בהתארגנות. משבשת מילים. יש לה פוטנציאל!
המוח שלי פועל אחרת משלכם.
בלי קונצטרטה, אני מצליחה להתרכז בכמה דברים ביחד. בכיתה,
אני רואה את הפה של המורה זו אבל
שומעת את הבנות מדברות.
אבל עם קונצטרטה, אין לי רצון להמציא, ליצור ולעשות.
היצירתיות שלי נכבית. אני עייפה וחסרת כוחות.
מרגישה כמו רובוט. בכיתה, אני שומעת מה המורה
אומרת, אבל בווהה וחושבת על דברים אחרים.

עומר נחום | פתח מערה

לתלמידי ומורי

את היפי התהלך ליאון.
 בסירת גופו הקטנה
 חצה נהרות די-נור
 למזג אל ים האחר
 דליים של אור
 לגרש מכל ההדוק
 אפולית.

גוף קטן דוהר והצפורים
 חולפות בבית החזה שלי
 כי צחוקו גשם חי
 וידי
 פשוטות כמו לגס
 איך בלב תמימות לב פשט
 איבריו פרש לקראתי
 אל לב שרשי הכבדים.

לליאון
 החיים בשלל:
 זויות של דין, מבוכי
 סמטאות
 חרטות מקמטות
 כלם כלם נמחלו
 בלב שאין לו שעור.

אבל ליאון
 ההומה, הבלתי משער
 הוא רץ בוער ומעופף
 דבש מואץ בדמו
 ונדרמה שגופו לא יתאבן לעולם
 שאין רחוק לו
 מהגרעין הנעול ממות

שֶׁל הַנְּחָשִׁים.
שֶׁתֵּף לְעֵצִים רַבִּים, לְעֶשֶׂב הַדֶּק
בְּלִי תַלְמִים עַל תַּלְמִים מִסְתוּרִין
וּבְהִלּוֹת מַעוֹלָם הַמַּעֲשִׂים.
אֵיךְ לְהִסְבִּיר
אֶת פְּנֵי הָעֲגֻלוֹת
אֶת פְּנֵי הַהִלּוּמוֹת מִן הַנְּדִיר
וְהַשְׁתַּאוֹת שֶׁל וַיְהִי
מִבְּזִיקָה בְּעֵינָיו חוֹט לְהַט
בְּתוֹעֲפוֹת שֶׁל פְּלִיאָה
כְּשֶׁלְּבוּ הַחֲשָׁמְלִי זוֹהָר
וְעֵינֵי כָּל
חֵי

עֵינִים שְׁלִי
אֵיךְ נִעְצַם עֲלֵינוּ מְרַחֵק.
אֵיךְ עֲמַדְתִּי לְבַד
עַל אֵי בּוֹרַח
וְתִלִּית בִּי אַמוֹנוֹת, חֲבוּקִים, עֲלִים וְטַל.
אֵיךְ נִשְׁמַתְךָ הָאֵין חוֹפִית
הַשִּׁיבָה אוֹתִי לְאַרְצוֹת הַחַיִּים.

אֵיךְ בְּכִיתַי יַחֲדִירִי
כְּאִישׁ בְּאֶבְלוֹ
עַל הַגַּעְגּוּעִים הָעֲתִידִים לְהִגָּנוּ
לְבוֹא אֶקְרָאֵיִם כְּחֵלוֹם

דַּע
טָרַם נִמְחוּ הַדְּרָכִים
לְמַעַרְהָ.
עוֹד יִרְעֵדוּ לְכָבוֹת גְּדוּלִים
כִּי בְּהִיכַל לְבָבְךָ נַח סוּד זוֹרַח
עַל מִזְבַּח חֲשָׂאֵי
בְּתוֹךְ אֲגָרַת שֶׁל אֵשׁ
עֲלֶיהָ חוֹתֵם
אֲנִי.

שרית גרדוול | המדריכה

לא הרגשתי בנוח להיות שם, במקום שאני לא אמורה להיות בו, אבל שם הייתי, מחכה.

עמדתי בכניסה, הדלת פתוחה מאחוריי ואימא של יעקב מלפניי. הייתי בבית הזה הרבה פעמים, אבל לא ככה, כמו עכשיו. בינה לבני נפתחה מערכה שלא הייתי בטוחה שאני רוצה לעודד. יעקב עמד מאחוריי, יוצר מין משולש מוזר שבו הנוכחות שלו דוחפת אותי מאחור ואילו אימא שלו הודפת אותי מלפנים.

היא לבשה קמیس, שמלת כותנה לבנה עם אבנט צבעוני, ונטלה, מעטפת לכתפיים. הכרתי את שמות הבגדים המיוחדים של העולים מאתיופיה כי למדתי על החיים שלהם בכפרים, על התרבות ועל המסע לארץ ישראל, אבל יש פער בין ידע יבש של נתונים ועובדות לבין באמת להיות בבית של מישהו אחר, בסוג של התערבות.

הרגשתי לא מוכנה, חסרת אונים ומטופשת. איך בכלל חשבתי שיש לי איזו שהיא זכות להתערב?

בסמינרי הדרכה של התנועה לימדו אותנו להפוך למתווכים, מדריכים שיעזרו לילדי השכונות למצוא את עצמם ואת מקומם בחברה, להרחיק אותם מהשעמום ומהצרות שבאות איתו.

את הפעילויות הכנתי בשיעורים בבית הספר, מבססת אותן על ערכים של אהבת האדם והארץ, אמונה, פרשת שבוע – ערכים שדיברו עליהם בתנועות הנוער, שלימדו אותנו בשבתות, ערכים שגדלתי עליהם. ועם כל זה, כשהייתי איתם פשוט הייתי. כל ההתכוננות והלימוד וההכשרה היו רק רקע, משהו למלא את מה שבאמת התרחש בינינו: בניית קשר בין מישהי מבחוץ לאלה שבפנים.

אהבתי באמת את כל החניכים שלי. אולי בגלל זה הם תמיד באו לפעולות, שיחקו, השתתפו. הם ידעו שלא באתי כדי לשנות אותם אלא כי היה טוב לי איתם, כי למרות שהבניינים בשכונה שלהם נראו בדיוק כמו הבניינים בשכונה שלי, מספר רחובות משם, אצלם הרגשתי יותר בבית.

האם הגעתי לסניף כי לא היה לי טוב בבית או שהגעתי ונשארתי כי היה לי טוב שם? אני לא בטוחה מה היה קודם; אולי זה שילוב של השניים.

בבית לא היה טוב: ההורים לא היו כי עבדו או היו ורבו. כל דבר לא היה מספיק טוב או לא נחשב אם משהו, אחר וקטן, הפריע. כל טעות קטנה הייתה הופכת לאסון.

לא היה לי מה לעשות חוץ משיעורים או כתיבה, אולי קצת טלוויזיה. רוב הזמן הייתי בחוץ, עם חברות ובסניף. אולי לא הייתי בת מכבדת; גם אני רבתי עם אימא שלי וצעקתי עליה ולא באמת נתתי לה להשפיל אותי עד עפר כי נלחמתי בה תמיד. לא הייתי בת טובה באותה מידה שהיא לא הייתה אימא טובה. בסניף, לעומת זאת, הייתי הכי טובה שיש.

שם היה המקום לפרוח; כל דבר שעשיתי היה מצווה ושליחות ונתן והעניק.

שם היה לי מה לתת והיה מי שיקבל.

שם חוויתי הצלחה.

זה לא היה פשוט, לא קיבלו אותי מיד, אבל עבדתי והרווחתי את האמון ואת שיתוף הפעולה שלהם.

הם היו באים אליי אם היו להם בעיות ואני הלכתי למועצה כדי לסדר להם דברים; אפינו מצות במדורה והכנתי להם תחפושות ודיברתי איתם כמו גדולים.

הייתה תשוקה במה שאמרתי כי האמנתי בדברים שאמרתי, וכשלא שעממתי אותם עד מוות, אולי הם גם האמינו ונסחפו אחריהם, אחריי.

הם אהבו אותי כי באתי, כי המשכתי לבוא, כי לא משנה מה, הייתי שם.

הם אהבו אותי לפני שהבנתי מה זאת אהבה, לפני שהבנתי שאני אוהבת אותם; אצלם זה היה פשוט יותר, לי לקח הרבה זמן לקלוט – כשתכננתי לעזוב והדמעות והבכי והצער שלהם גרמו לי להישאר עוד שנה. אז זה הכה בי.

אבל בינינו, מה אני אם לא סתם ילדה קטנה, בקושי בת חמש-עשרה? מי אני לעומת כל מה שהם עברו? מה אני כבר מסוגלת להביץ? כל הערכים והכוונות הטובות שבעולם לא היו מצליחים להפוך אותי למישהי שיכולה להמשיך להתווכח עם אימא של יעקב. אני לא יכולה להבטיח לה את מה שהיא רוצה לשמוע וגם אם הייתי נשבעת על ספר התנ"ך שישב על המדף בסלון, שאשמור עליו מכל משמר במחנה הקיץ הקרוב – למה שהיא תקשיב לי? מי אני בכלל?

יעקב עמד משמאלי וארבע פסיעות מאחוריי, בין שולחן האוכל לכניסה למטבח, שהיה בדיוק אותו מטבח כמו בדירה שלנו. גם בלי לראות אותו יכולתי להרגיש את המבט המתחנן ששלח אליה. הוא היה אחד התניכים הקשוחים, לקח לי חודשים להתקרב אליו, להצחיק אותו, לגרום לו להשתתף ולשחק וללמוד להיות חלק מהשבת.

הוא ידע שאימא שלו עקשנית ואמר לי מראש שהיא לא תסכים אבל בכל זאת ניסה, דרכי, לשכנע אותה.

אני ניסיתי לשכנע אותה בכל כוחי, בשבילו.

זה לא יכול להיות עניין של תרבות, חשבתי, כי אחרים כן הולכים.

זה לא יכול להיות עניין של כסף כי התנועה סבסדה כמעט את כל המחיר.

אז מה הסיבה?

הדבר היחיד שגרם לי להמשיך לעמוד שם היה הנוכחות שלו מאחוריי – חיה, נושמת ומשתוקקת.

אימא של יעקב לא זיכתה אותי בהסבר ראוי, רק פסקה שלא זה לא. עם הפסיקה שלה יעקב נמלט לחדר וטרק את הדלת. נשארתי לעמוד במקום. פתאום לא הרגשתי בחוץ: הייתי עמוק-עמוק בפנים, בלי יכולת להיחלץ.

הרגשתי שחציתי גבול בלתי נראה שאף אחד לא הסביר לי איפה הוא עובר. אף אחד לא לימד אותי מה עושים עכשיו.

לא הבנתי אותה והיא לא נתנה לי להבין. הדרך אליה הייתה חסומה ומבחינתי זה היה סימן שאני צריכה לצאת, אבל לא הייתי יכולה לעזוב כשידעתי שיעקב בוכה וכואב בחדר השני. לא היה לי נעים במשולש הזה, לא הייתי אמורה להיות שם, ובכל זאת המשכתי לעמוד במקום הבלתי אפשרי הזה מולה – ולשתוק.

יכול להיות שהיא הייתה במאבק משל עצמה אבל כלפי חוץ היא נראתה כמו סלע איתן, רגועה והחלטית. אני חושבת שהיא הצטערה בשביל יעקב, כאבה את הכאב שלו אבל חשבה שהיא צודקת, שהיא עושה את הדבר הנכון ושהוא בטח יבין אותה מתי שהוא, אם לא עכשיו. היא לא זזה מילימטר מהעמדה שלה אבל המבט שלה עם תנועה כמעט בלתי מורגשת של הראש סימנו לי לאן ללכת.

היא נתנה לי לעשות את מה שהיא לא הייתה יכולה – פתחה בפניי את הדרך אל הבן שלה. תפקיד השומרת שאומרת מה אסור לא אפשר לה להיות זו שתנחם. היא סמכה עליי או ניצלה אותי או השתמשה בי בצורה שכנראה הייתה לה קשה יותר – לתת לי, מישהי אחרת, להיות שם בשבילו, בגללה. אולי היא לא הרשתה לי לקחת אותו ממנה ללילה שלם, אבל תחת מבטה וקורת ביתה היא נתנה בי את האמון המלא להיות מה שהייתי אמורה להיות.

יעקב ישב על המיטה, ראשו מושפל וכתפיו רועדות מבכי שקט. הוא ניגב את הדמעות בכף היד ובלי להסתכל עליי אמר שהוא ידע שהיא לא תסכים ואז סיפר לי למה.

התיישבתי על המיטה מאחוריו. יש דברים שאף אחד לא יכול להכין אותך אליהם.

יעקב רעד ממש. הנחתי את ידי על גבו והשארתי אותה שם עד שהרעידות נפסקו.

כשניסיתי לשכנע את אימא שלו הרגשתי חצופה, חוצה גבול שלא הייתי מעיזה לעבור בדרך כלל. עשיתי את זה למענו והפסדתי. הרגשתי שאני מאכזבת אותו, הצטערתי בשבילו וריחמתי עליו. הייתי מתוסכלת כי לא הבנתי, חשבתי שזו עקשנות שאני לא מצליחה לפענח עד שהוא הסביר וראיתי הכול אחרת.

הבנתי, אבל ההבנה הזאת הייתה חיוורת וחסרת משקל לעומת החוויה של הפתיחות והשיתוף. שום דבר אחר לא היה חשוב. ילד סגור שלא גילה את הכאב שלו לאף אחד פתאום מראה לי, דווקא לי, את המקום הכי פגיע שלו, בוטח בי ונותן לי להיכנס.

לא הייתי מוכנה לזה; זה לא משהו שאפשר לצפות לו.

לרגע ההוא הייתה משמעות עמוקה עבורי.

הרגשתי זכות גדולה.

הרגשתי חמלה עצומה.

הרגשתי בפנים.

בשביל מדריכה שבאה מבחוץ ומנסה לגעת ופתאום נוגעים בה בצורה יוצאת דופן, זה היה משהו מיוחד.

ישי לנדוי | ללקט

מלים דומות, כמו
אנשים
שונות כל כך.

שעורים מעצימים, כמו
ילדים
סקרנים כל כך

מקשיבים פעילים ו...
לומדים. מה?
(חשבון, לשון, חנוכה, תיפוף)
פעלות, הן...
ישיבה במעגל סגור

כוספים ללקט
חברים, קשרים, פרפרים כמו
נסחאות מתחכמות
למבחן
למבחן!

לומד הוראה, בדרך
מבטיל ופועל
מגדל שושנים

הם
ששוכחים שפורחים כמו
כבשים

אני...
הרועה בשושנים
מתוקים

תומר דבורה | תלמיד ציפור

גם ככה אין לי מספיק מוד
לרפד את הקתה הזו
שלא ישברו לי התלמידים.

הילדה שהוא אוהב בסוד
שלחה לו הודעה:
יא שמן יא דב יא מעפן
מי בכלל תרצה אותך

מעל הראש שלו שלט: אם אין האדם משתדל לעלות תמיד
מעלה מעלה.
התלמיד שלי בוחה בשלחן שלפניו
וכל הפה שלי זכוכיות

לאף מלה אין טעם של חבוק.

הם לא רק ילדים, בתיה גור, אולפנת נווה חנה (המורות: לביאה כהן ונעמה פז),
מיצב, פיסול בחמר ובחוטים, 60 x 60 x 60 ס"מ.

מבחן

דְּבָרִים שֶׁלְמַדְנוּ בַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה בְּבֵית הַסֵּפֶר הַתִּיכוּן:
אָסוּר לְהִיּוֹת מְשֻׁמֵּת
אָסוּר לְהִכָּשֵׁל אוֹ לְהִיּוֹת שְׂמֵנָה
צָרִיד שֶׁהִכַּל יִהְיֶה לָךְ קַל
עֵינַיִם חוֹמוֹת זֶה לֹא מְסַפֵּיק.

הָעוֹנוֹת אֲזִי הִחְלִיפוּ חֻמְרִים
בְּאוֹתוֹ חֲדָר עַל אוֹתָם כְּסֹאוֹת
כְּתִבְנוּ הָרַבָּה מְלִים עַל הָרַבָּה דְּבָרִים
רְאִשֵׁינוּ רְכוּנִים, בְּשָׁלִים
לְיָד מְלֻטָּפֹת
שֶׁתִּסְפֹּר דְּבָר אֶחָד:
מוֹטָב שְׁלֹא לְחַיּוֹת בְּלֵב מוֹגֵף.

בדרך לבית הספר
היו לי כנפיים

ז'ק פרוור Jacques Prévert (1900–1977) | המפגור
תרגום מצרפתית: סבינה מסג

הוא אומר לא עם הראש
אבל כן הוא אומר עם הלב, כל חדרים...
הוא אומר כן למה ש'הוא אוהב
הוא אומר לא למורה

עכשו הוא עומד הכן
והמורה אותו בוחן,
מציג לפניו בעיה אחרי בעיה...
פתאום הוא פורץ בצחוק גדול,
לוקח מטלית ומוחק הכל:
את המלים והספרות,
התאריכים והשמות,
הפסוקים, המלכודות

ולמרות איומי המורה,
בחסות ההלה שיש ל"ילדים מיחדים",
בגירים בכל הצבעים,
על הלוח הקודר כמו ליל חשכה –
הוא מצייר את הפרצוף של השמחה!

דף כתיבה

שָׁנִים וְעוֹד שָׁנִים אַרְבַּע
 אַרְבַּע וְעוֹד אַרְבַּע שְׁמוֹנֶה
 שְׁמוֹנֶה וְעוֹד שְׁמוֹנֶה הֵם שִׁשְׁעָשְׂרֵה...
 נָא לְשֹׁנֵי אוֹמֵר הַמּוֹרָה:
 שָׁנִים וְעוֹד שָׁנִים אַרְבַּע
 אַרְבַּע וְעוֹד אַרְבַּע שְׁמוֹנֶה
 שְׁמוֹנֶה וְעוֹד שְׁמוֹנֶה הֵם שִׁשְׁעָשְׂרֵה.
 אֲבָל הִנֵּה צְפוּר־שִׁיר
 חוֹצֵה אֶת הָאֵוִיר...

הַיֶּלֶד רוֹאֵה אוֹתָהּ
 הַיֶּלֶד שׁוֹמֵעַ אוֹתָהּ
 הַיֶּלֶד קוֹרֵא לָהּ:
 הַצִּילִי אוֹתִי
 שְׁחַקִּי אִתִּי
 צְפוּר!

אִז הַצְפוּר יוֹרֵדֶת
 וּמְשַׁחֶקֶת עִם הַיֶּלֶד
 שָׁנִים וְעוֹד שָׁנִים אַרְבַּע...
 חוֹזֵר אַחֲרָי! אוֹמֵר הַמּוֹרָה
 וְהַיֶּלֶד מְשַׁחֵק
 וְהַצְפוּר מְשַׁחֶקֶת אִתּוֹ...
 אַרְבַּע וְעוֹד אַרְבַּע שְׁמוֹנֶה
 שְׁמוֹנֶה וְעוֹד שְׁמוֹנֶה הֵם שִׁשְׁעָשְׂרֵה
 וְשִׁשְׁעָשְׂרֵה וְעוֹד שִׁשְׁעָשְׂרֵה מָה הֵם?
 הֵם שׁוֹם דְּבַר שִׁשְׁעָשְׂרֵה וְעוֹד שִׁשְׁעָשְׂרֵה,
 בְּכָל אֶפֶן לֹא
 שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם
 וְהֵם בְּכָלֵל נֶעְלְמוּ בִּינְתוּם.
 וְהַיֶּלֶד מַחְבִּיא אֶת הַצְפוּר
 בַּמַּגֶּרֶת הַשְּׁלֵחָן
 וְכָל הַיֶּלְדִּים שׁוֹמְעִים אֶת הַשִּׁיר
 וְכָל הַיֶּלְדִּים מְאֻזְנִים לַמּוֹזִיקָה
 וְשְׁמוֹנֶה וְעוֹד שְׁמוֹנֶה בְּתוֹרֵם יוֹצְאִים

וארבע ועוד ארבע
ושנים ועוד שנים
כלם בתורם מסתלקים
ואחד ועוד אחד זה לא אחת ולא שנים
ואחד ועוד אחד גם הם הולכים הרחק.
וצפור השיר משחקת-מנגנת
והילד שר
והמורה צועק:
מתי תפסיק להתנהג כמו מטמטם!
אבל כל שאר התלמידים
מקשיבים למוזיקה
וקירות הכתה
מתמוטטים לאטם.
ושמשות החלון חוזרות להיות חול
הדיו חוזר להיות מים
השלהנות חוזרים להיות עצים
הגיר חוזר להיות סידן
ועטי הנוצה הם שוב צפורי-שיר.

סיפור מסגרת, שחר ילון, אולפנת אמי"ת גבעת שמואל (המורה: הילה סבן),
טכניקה מעורבת, 60 x 60 ס"מ.

אולב האוגה | חצר בית הספר תרגום מנורבגית: סבינה מסג

כשהפעמון מצלצל
לשעור הראשון,
חצר בית הספר ננטשת.

חבורה אחר חבורה שועטת
במרוץ אל שער הכניסה

תוך דיון כמו שגור
בטילים ששגרו לירח
ובמספר השניות בסנט מוריץ.

אנשי-שלג בנויים למחצה
ננטשים אף הם
על ידי הצעירים.

צמוד לקירות, עקבות רגליהם
של הגדולים, אלה-שלא-בראש -
שם הם עמדו הוא והיא.

על קיר ביתן השרותים
מטח כדורי שלג.
במשתנה שמשית חלון מנפצת.
מעל שריתי הצות
מתז של בוז.

על דף השלג אותיות מהאלף בית:
סולבייג + קנוט
אוסה + ----. הוא הצליח
למחק את שמה.

בקצה החצר:
שקע בשלג שנשא אחר קטטה,

טפות אדמות שולגו מהאף...
כפפה ירקקה.

אמילי דיקינסון (1830–1886) |
אין יותר ספינה מספר
תרגום מאנגלית: סבינה מסג

אין יותר ספינה מספר
לנסע למרחק,
אין אניה יותר מדרך
של שיר ממש חזק –

על ספונה תשא עני.
גם בלי כל כפר כסף –
כמה קלה המרכבה
שמחזיקה תנפוש.

שנואה היא העצבות, אביה שמחון, אולפנת בקעת הירדן (המורה: תמר מיבסקי),
רישומים בפחם ובפסטל.

סבינה מסג | הילדה שהייתי ביפו

הילדה שהייתי ביפו
לא רוצה היום לבית-הספר,
חוזרת דרך קצורים
מגן-תמר עד גבול-בת-ים,
היא מתחילה פתאום את העולם!
היא מתחילה פתאום עם העולם!
ומצפצפת על היתר, צפצוף ארך
ככל שהוא נבון, ככל שהוא מבוך בוכה

אמי יפה,
רק בת 26!
אמא, למה לא תלכי
להיות מלכת יפי?
- יותר יפה מאמא של רעיה
הבת של הרופא!

ולא ללמד בלט,
זה לא סוף העולם.
סוף העולם זה הכתם
שיש לי על הזרוע,
אם יהפך סרטן

וגם לא זה -
להיות מוכן,
חשוב להתכונן,
לדעת לקדם את הרחוק רחוק...

שלא להיות לצחוק.

שרה שקל | בבית הספר

היטבתי לשחות.

לו רק היה אגם בחצר בית הספר שלי

אהבתי להתבונן בילדות הצוחקות הקופצות

(אם רק לא היו מגלות אותי

מביטה בהן חשוף

וממשיך תמיד מדי

וצובטות אותי בצחוקן)

הייתי סורגת מחשבות הפוכות וארכות

ומקדימה לקרא את כל ספורי המקראת כבד בשעור הראשון

אבל המספרים בחשבון

היו מלגלים עלי ומתגלגלים

מול עיני הבוהות

דברתי אמת

(לו רק ידעתי לשקר) -

אמרתי לארוצה לארוצה

אמרתי זה מטפש כל כך

אני אוהבת לקרא, לשחות ולישן

לא אוהבת למלא בעפרון שורות ריקות שמתחילות בסימן שאלה

והמורה יסרה - 'ומה

יהיה כשתהיי גדולה'

אני גדולה רציתי לומר

ודוקא את זה לא אמרתי

לבנה

א.

המעט הולך ומתמעט
והעלבון נכר
בצלקות המכתשים,
ובתנורון שותק ונשוד, בעדי כסוף
בקטיפה הפחלה-אדמה הכומסת את הלילה

ב.

לו הזמן היה לי חמה
ולו מקצבי הלב היו פעימות אטיות של שנה בשנה

אני מולכת על השברים הדקים של הזמן
ומשרתת גחמות של רגע
אני מושלת על הדרכים
ומועדת על חצצי גורל מלגלג

אני מלכה

ושפחה

המשמשות בכתר אחד

טבילה

מִן הָעֶבֶר הָאֲחֵר הָיוּ חַיִּינוּ,
 צָפִים מְטֹהָרִים
 כְּמוֹ בְּאַקְוֵרִיּוֹם הַזְּכוּכִית הָעֲנֻקִי בְּמִצְפֵּה הַדְּגִים
 הִתְרַ לָּנוּ לְצִפּוֹת בָּהֶם מִבְּעַד לְזְכוּכִית הַשְּׁקוּפָה
 חַיִּינוּ הַלְּבָנִים, הַפּוֹעֲמִים
 בְּתַנּוּעַת מְדוּזוֹת רְקוּדִית.

אֵל אֲזַנִּינוּ לֹא תָדַר אֵף צֶלֶל
 מִן הַתְּדָרִים הָאֲרָכִים וְהַגְּבוּהִים שֶׁנִּמְסְרוּ
 יְשִׁירוֹת מְגוּף הַגְּלִי הַרְךָ וְהַפּוֹעֵם
 אֵל הַמַּעֲמָקִים.

וְרַק בְּשִׁירְדָנוּ אֵל הַבוֹר
 כְּתִינּוֹקוֹת שְׁבִים אֵל רָחֵם
 וְהַבּוֹעוֹת הַגְּדוֹלוֹת פָּקְעוּ מֵאֲתָנוּ כְּמוֹ וְדוּי
 בְּמִלְמוֹל בּוֹעוֹת קִטְנוֹת,
 בְּאִין־אִוִיר (רְגַע לִפְנֵי אֲבָדָן הָעֲשֵׂתוֹנוֹת הַמְבַעֵית שֶׁל הַנְּחַנְקִים)
 שְׁמַעְנוּ פְתָאוֹם
 אֵת חַיִּינוּ, מִן הָעֶבֶר הָאֲחֵר
 מְנִיעִים זִמִּים

אודליה גולדמן

*

אולי שִׁכַּחְנוּ כִּי לְמִדְנֹה
אוֹתוֹת כְּתוּבוֹת נִכּוֹן
קוּ עֲלִיוֹן
קוּ תַחְתּוֹן.
שִׁכַּחְנוּ שְׁקוּיִם מִקְבִּילִים נִפְגָּשִׁים
שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְקַרֵּב לְאִשׁ
שֶׁאִם נִישֵׁן לֹא נִגְדֵּל.
מֵאֵז כָּבֵר לֹא יִדְעֵנוּ
אִיךָ לְהִתְפַּלֵּל.

תיכון

בִּיקוּם הַמְקַבֵּל
שֶׁאֲנִי עוֹבֵרֵת אֵלָיו שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ
דֶּרֶךְ שַׁעַר שְׁמוֹר,
נִמְצָאִים אֲנָשִׁים קְטַנִּים יוֹתֵר
בְּאִמּוֹן עֲצָמִי, שֶׁשְׁעוֹתֵיהֶם מְמַסְפְּרוֹת
וְדִלְתוֹתֵיהֶם נְעוּלוֹת בְּמִפְתָּחוֹת
שֶׁעֲדִין לֹא חָשְׁלוּ.
כָּל אֶחָד מֵהֶם לוֹהֵט אִשׁ
וּמְכַל אֶחָד מֵהֶם נִדְּף רֵיחַ יַעַר רַעֲנָן
וְהֵם נִדְחָפִים יַחַד
בְּחֶדֶר אֶחָד
כְּאֵלוּ מְעוּלָם לֹא נִשְׂרַף עֵץ.

*

על הרצפה בין א I ל-א 2
היו רצועות בשחר ולבן.
עברתי שם תמיד בזהירות
כדי לא להדרס.
רק בשכלם הלכו הביתה
והבגן היה הופך כלי נשיפה גדול,
שמעתי את הפסנתר העצוב ששקע ברצפה.
בדידות היא מלה שלומדים
לבד.

זהירות, גבי אמנט, נווה חנה (המורות: לביאה כהן ונעמה פז),
צילום וידאו של מיצב חוטים וכיסאות בחלל 3 x 4 x 5 מטר.

שירים שנכתבו לילדים

עדולה | בדרך לבית הספר

בדרך לבית הספר היו לי כנפים
ועפתי מעל
לעולם הרחוק...

כשהגעתי לשם
קפאתי אותן
ואמרתי להן: חכו לי בחוץ!

המשוררת

אני יושבת, בודדה,
על אבן לבנה, כבדה,
על הגב של העולם
ומסתובבת
עם כלם!

ולפעמים מן השדות
בא קול שקל כלו סודות...
אני יושבת לי בנחת
ואת הסוד... מפענחת.

ואז, אינני בודדה,
כל התבל לי ידידה!
יש לי,
יש לי גם חבר –
זהו השיר
שאחבר!

רוני סומק | שלום כיתה א'

האדמה רתחה מתחת לרגלים שצעדו
לבית הספר.
על העצים שלא צמחו בצדי הדרך
דמינתי עלים בוערים,
וצפורים חדות מקור, שדגמנו את
הצעקה האחרונה
של ארצות הקר.
באתי משכון של מפני מעברות
בעניבה שנשלפה ממזודות בגדר.
צבעה הלם את החלצה
ואת הז'קט שבכיסו
הסתר "פרקר 21".
"זה יפה", לחשה המורה לאמי, "אבל
בית ספר זה לא התנה",
ואני כל כך רצייתי אז כלה
משלל הבנות,
שעל שמלותיהן עוד התגלגלו גרגירים
מארגזי החול,
ובעיניהן אפשר היה לראות את תיקי האפור
של הנסיכות, שימשלו במדינות שיקומו ויפלו
לארץ שעורי ההיסטוריה,
את מרד המלים משעורי הלשון
ואת הפטישים שיכו בשברי לב
בהפסקות שבין חלום
לחלום.

קו העוגי, רוני סומק, צילום מטופל, 4.5x30.

יוסי סוויד | חלון ממוגן

למדתי בעקר ממך

חלון ממוגן

שהראית עורבים על

אזדרכת

מסיגים את הדרורים

ומרוב מטפטף המחליד את הקיר

הנאנח בשקט תחת משא הדרורים

שמים מתחלפים בגוני מצברוח של הבורא

שעוד היה לו שם

שעוד היה מדבר עם הורינו

ימי מטר וזעף

אזעקות השמעת

רציפות – לתרגיל

של אמת – עולות ויורדות

ורצנו בטורים במסדרונות

אל מתחת מקטרנו של המנהל

החופה על הכל

אבל חזרנו אליך

והמשכת בתמול

הראות אותנו חיונות גדולים

של בחרות של

אשר ודמע ירושלמי

תמר שילה

*

הושבתי עצמי חזק על הכסא
ושאלתי מה הבנת?
שתקתי שם
אז חזרתי ושאלתי בדי
לודא
מה הבנת
אבל לא ידעתי מה התשובה שאני מצפה
לשמע
אז שתקתי עוד
הסתכלתי על הרצפה
ושוב לתוך הלוח
הדברים נראו קשקוש אחד גדול
פעם הבאה נזפתי
לעצמי בפרצוף
אל תצאי החוצה
באמצע השעור.

*

למורה שלי
דברים משנים נראו כמו
ענש
היינו יושבות קבוצות קבוצות
היתה אומרת תמר קומי
תמיד מתעוררת התרגשות
מה יהיה עכשו
ממקומי החדש
בביתה של הבנים
ליד הפח
הייתי מוצאת
את הפנים
של השכן שלי
הפעם הוא ישב
בשקט
ולא הפריע
ליד הפח אין שום דבר מיוחד
לדעתי
הוא רק קרוב יותר
לדלת.

*

בן הִיָּה רָגַע בְּזֶה
הַמּוֹרָה לְמוֹזִיקָה
עֲצָרָה מֵהָאֶקוֹרְדִיוֹן שְׁלֵה
בְּשַׁעוֹר בְּמַקְלָט
וְאַנְחָנוּ הֵיינוּ בְּנוֹת 8
וְאַמְרָה בְּקוֹל שְׁלֵה
בְּתוֹךְ כָּל הָעֵבֶר הַמְּאֻבָּק הַזֶּה
וְהַמְּקָלֵט עִם הַשְּׁטִיחַ
תִּרְאוּ אֵיךְ תִּמְרָר עוֹשֶׂה יָפֵה
וְזֶה הִיָּה בֶּן.
תִּרְאוּ אֵיךְ תִּמְרָר עוֹשֶׂה יָפֵה
וְחִזְרָה לְנֶגֶן
וְהַתִּרְאוּ הַזֶּה
עָלָה בְּמַדְרָגוֹת הַקְּרוֹת
שָׁם לְמַטָּה
מִתַּחַת לְבֵית הַסֵּפֶר שְׁלֵנוּ
וְנִחְרַט עַל כָּל הַיְשׁוּב
וְעַל כָּל תַּחֲנוּת הָאוֹטוֹבוֹס
וְעַל כָּל מְקַרְרֵי מוֹצְרֵי הַחֶלֶב בְּמַכְלֵת
וְעֲצֵי הַמְּדַרְכּוֹת הַגְּבוּהִים
וְנִשְׁאָר שָׁם
עוֹמֵד וְתִלְוִי
עַד הַיּוֹם הַזֶּה
תִּרְאוּ.

דמיון מעניק לך כנפיים, יעל ניפומניאשצ'י, אולפנת אמיי'ת עירוני ו, חיפה
(המורה: רוני גור), צבע מים על נייר, 24 x 32 ס"מ.

חן רוזאל | לחיי המורה

שִׁדְעָה בְּאַבְחַת תּוֹכְחָה לְשִׁכּוֹךְ שְׂקָר זֶהב
שְׁלִמְדָה לֹא לְהֶאֱחוּז בְּקִצָּה לְרִצּוֹת לְדַבֵּר לֹא בְּמַעֲגָלִים
שֶׁהִסְכִּימָה לְצַחֵק לֹא רַק לְהִכָּנַס עִם אֶקְדָּח לִירוֹת שְׁנַיִם בְּקִצָּב
שְׁמַעוֹלָם לֹא הִדְבַּקְתִּי
שְׁבִקְשָׁה לְחֹשֶׁב בְּאַמַּת לְמַחֵק אֶת הַבְּהִיָּה
שְׁמַבְעֵד לְצִינִיּוֹת בְּצַבֵּץ הַלֵּב
שֶׁהֶאֱמִינָה גַם כְּשֶׁבְּאַמַּת לֹא יִכְלַתִּי
שֶׁהִקְשִׁיבָה לְלֶהֱג כְּסוּיִים גַּם כְּשֶׁלֹּא הִבִּינָה
שֶׁבְחָרָה בִּי לְהִיּוֹת וְאוֹלֵי רַק מִרְחַמִּים הַתְּגַלִּיתִי
שֶׁאֶהְבָּה אֶת הַכְּלוּם שֶׁהִפְךָ לְדַבֵּר מָה
שֶׁהִצְלִיחָה בְּשָׁנֵי מִשְׁפָּטִים לְהִצְעִיף
שֶׁהִשְׁקַתָּה בְּפִתְקֵי דְבַשׁ רַכִּים לֵב צְמֵא
שֶׁרַק יִנְיָחוּ עָלָיו, שִׁירָאָה וְרִצָּה

שותים תה במגמת ספרות

וְרַק מְנַגֵּינָה אַחַת הֵיְתָה מְקִימָה
רֹאשׁ נְשִׁמָּט
מִתּוֹךְ בְּלִימַת הַחֲרוּס
לִפְנֵי הַשְּׁלֶחַן
מִדְּהִירָה בֵּי סוּסִים שֶׁל רְפוּאָה
טְפִיפּוֹת הוֹלְמוֹת עַל נֶר
עַל חוֹל לְאִמֵּן אֶת הַלֵּב בְּמִרְחָקִים
וְשׁוֹב
כְּפִית פּוֹצְחָה בְּרִקְקוֹד וְיוֹצֵאת
צְמָחִים מִסֵּתֶחֱרָרִים אֶל עֲצָמֵם קְלוֹת
צוֹבְעִים כָּל שְׁבוּעַ בְּטַעַם טוֹב אַחֵר

קח את בנד

נחום אבניאל | יום ראשון

יְלָדִים גּוֹעִים כְּעַגְלִים
בְּפֶתַח הַגְּנִים
וְהַקּוֹל אוֹמֵר לִי קוּחַ
אֶת בְּנֶךָ, אֶת יְחִידְךָ

אֲשֶׁר מְשַׁכֶּת אוֹתוֹ
בְּצִיצַת רֵאשׁוֹ מִן הָעֶלְוִים
אֶל הַחַי
שֶׁדְּבַרְתָּ אֵלָיו
בְּסִתְרִים בְּלִילוֹת
בְּדָם שְׂאוֹן הַכֹּל
טָרֵם נוֹלָד,
עַל מִשְׁכָּבְךָ,
וְהֵעֵלְהוּ לְעוֹלָה
לְשֶׁרֶה/לָהּ

הַעוֹמְדָת בְּפֶתַח הַגֶּן
(יְדִיָּה הַפְּרוּשׁוֹת
מְלַקְחִים עֲנָקָיִים
וּפְנִיָּה קוֹרְנִים
וְעֵינִיָּה עֵיפוֹת מְאוֹד)
וְהִשְׁאִירָהוּ מְאַחֲזֵרֵי כְּתָפְךָ בּוֹכָה
בְּנִשְׁקָה זְרִיזָה וְחִבּוּק חֲטוּף
שֶׁלֹּא יִצְמַד לָךְ לְרַגְלֵךְ
זֶה טוֹב לוֹ כָּכָה.

תִּרְאֶה אֶת אֵיךְ
הוּא כָּבֵר לֹא בּוֹכָה.

זֶה טוֹב לוֹ כָּכָה

*

חֲסָרִים לִי סְבוּמִים שֶׁל יְלֻדוֹתַי.
הֶהְלִיכָה הַזֶּזוּ לֹא קָרָע
הַשְׂוֹעָה הַדְּקָה, הַיְדִיעָה:
חֲיָבִים לְהִסְתִּיר
אֶת הַצֶּרֶךְ בְּהַחֲזָקַת הַיָּד.

חֲסָרוֹת לִי יְדִיעוֹת.
הָאֵם יִזְכְּרוּ אוֹתִי,
הָאֵם לְמִישָׁהוּ יִהְיֶה לֵב אֵלַי
וְאִיךָ מְכִינִים רוֹבֵה גוּמִיזוֹת, וּמַעוֹלָם
לֹא הִצְלַחְתִּי לְהַעִיף עֲפִיפוֹן.

אֲנִי לֹא מוֹכֵן לְשׁוֹם מִבְּחָן.
אֲנִי לֹא מוֹכֵן לְחַיִּים הָאֵלֶּה
אֲנִי לֹא יָכוֹל לְצֹאת לְשֵׁם
הֵם הִרְבֵּה, הֵם יוֹתֵר מִמֶּנִּי

אֲנִי לֹא מִפְּחָד, פְּשׁוּט
חֲסָרִים לִי סְבוּמִים,
אֲתָה לֹא קוֹלֵט

מוריה רוזנבלום | סובבים על צירם

הקו הבודד שסמנה בעפרון על דף כמו מחוג חולף בזמן
בהיה שאינו נע וכל תנועת הגלגלים
מתקפלת אל תוכו ברטט לב הניר
המקפל בידים של בתי השואלות
ברעד בלתי נראה במשחק של הפסקה
שאולי מישוהו יסכים לשחק
יבחין בכמיהות המקפלות בנפשה כמו סנוניות
מקננות בהמתנה לאביב
וכל עולמות הומים מתקפלים מתהפכים ומתקפלים
זורמים במבואות מעורקי המסדרונות אל האגפים
וכל הרחש פועם כאשר הם חולפים
אחד על פני השני כמעט מחריש
בעמדה ובפלא קיומה
מחזיקה בכל זה

יעלה רוזנבלום | מבת העשר

*

יום חמישי בערב יום הולדת
בלונים תלויים יפה יפה
בסופה ספרתי את המתנות שתיסעשרה
אולי גם העמח מקבל מתנות כאלו נגיד ש
הוא מקבל עלים חדשים
כאלו שבקש
וכאלו גם מבקש
את הפרחים שלו

*

קדימה להתקדם קדימה
על אופני אסע בחול מקום בחול מסע
איך לחשב ואיך לגדל
וקצת לרקוד במקחול
אבל אני אדע שעל אופני אסע
בחול מקום בחול מסע
תמיד קדימה תמיד קדימה תמיד

מי אני?, רעות בר שי, אולפנת אורות מודיעין (המורה: מיכל צוף),
אקריליק על בד, 70 x 50 ס"מ.

סיון הר־שפי | חינוך ביתי

*

אֲנַחְנוּ תְּרַגֵּל בְּחֻשְׁבוֹן
שֵׁשׁ בּוֹ שֶׁבַע שָׁהָם
שְׁנַיִם שָׁהָם
אֶחָד
שֵׁשׁ בּוֹ חֵבֵר
וְחֶסֶד וְשִׁבְרִים
וְנֶעֱלָם

*

אִם תִּחַלַּק אוֹתִי
בְּכָל יְלָדִי
תִּקְבַּל אֶת פְּאִי
הָאֲמָהוּת
הַמְּגֹבֶלֶת מֵצֵד אֶחָד
וְאִינְסוֹפִית מֵצֵדוֹ הַשְּׁנִי
שֶׁל הַלֵּב הַמֵּתְפַקֵּד

בֵּין יְכֻלֹת
לְרִצּוֹן

*

הָאִם אֲנַחְנוּ מְצַלִּיחִים לְפִתּוֹר
אֶת שְׁעוֹרֵי הַבַּיִת
שְׂאִין לוֹ שְׁעוֹר

בְּעֶזְרַת יְלָדֵינוּ לְשֹׂאֵל
שְׂאֵלוֹת קְשׁוֹת וְטוֹבוֹת
לְמַחֵק וּלְתַקֵּן

כָּל יוֹם הַמְּבָחָן
לֹא הִסְפַּקְנוּ לְהִתְכַוֵּן

בְּגַב רְכוּן עַל בְּעֵינֵי מְטְרִידוֹת
שֶׁהִתְשׁוּבָה הִנְכֹנָה לְכֶלֶן
חֲבוּק

הֲאִם אֲנַחְנוּ מְצַלִּיחִים לְזָכֹר?
הֲאִם אֲנַחְנוּ תַלְמִידִים רְאוּיִים
לִילְדֵינוּ?

גן

כְּשֶׁהַיְלָדִים נִכְנָסוּ, כָּבֵר הָיָה דְבַר מָה מִתְרַחֵשׁ
 הוֹלֵךְ וּמִתְרַגֵּשׁ בְּחֵדֶר בְּאֲדוֹת מִתְרַחֲבוֹת.
 זֶה הָיָה יָפֵה כְּמוֹ צִיּוֹר
 נְגוּנֵי כְּמוֹ הַלֵּם לֵב
 מְכֻוֵן כְּמוֹ מַחְשָׁבָה –
 הַיְלָדִים הִתְקַרְבוּ, נִצְמְדוּ כִּתְףֵי אֶל כִּתְףֵי,
 נִרְכְּנוּ בְּעֵינַיִם בּוֹרְקוֹת –
 הַצִּיּוֹר הִקְיָף אוֹתָם
 הַלֵּב הִפְעִים אוֹתָם
 הַמַּחְשָׁבָה נִגְהָה בְּמִצְחָם,
 וְאַחֵר הִתְפָּזְרוּ וְהִלְכוּ וְגָבְהוּ בְּפָנֹתֵיהֶם
 וְגָבְהוּ בְּלִכְתָּם וּפְנִיָהֶם הִתְרַחְבוּ שְׂרִירֵיהֶם הִשְׁתַּרְגּוּ
 מְעִילֵיהֶם הִקְטִינִים הִתְפַּקְעוּ וְנִשְׂרוּ וְאִיָּם.
 הֵם אָמְרוּ:
 פֶּעַם הִזְמֵנוּ אֶל תּוֹךְ צִיּוֹר
 פֶּעַם לֵלֵב הִיָּתָה קוֹמַת אָדָם
 וּפֶעַם מַחְשָׁבָה בְּצַבְעֵי הַשְּׁלֵהֶבֶת
 רִכְנָה אִמְהִית לְהִבְהֵב בְּמִצְחָנוּ...
 כְּשֶׁהַיְלָדִים יָצְאוּ, כָּבֵר הָיָה דְבַר מָה מִתְרַחֵשׁ
 וְהוֹלֵךְ וּמִתְרַגֵּשׁ מִתּוֹכָם לְעוֹלָם
 בְּאֲדוֹת מִתְרַחֲבוֹת.

תעודות

הם חוזרים הביתה כמו יוני דאר
נרעשים ממכתב שבפיהם
מושיבים אותי לקרא

כל עשב יש לו מלאך שאומר לו 'גדל!'
וכל ילד יש לו מורה שאומר לו
טוב, כמעט טוב, לא מספיק

ויש מורה אחת שרואה
לתוך הילד שלי כמו רועה לעמק באר
וידעת לספר מתי גדלק בעיניו
זיק הסקרנות, מתי כבה.

הם-רואים-אותי-רואה-אותם-נראים-
לא-נראים-לרואיהם
הם בוחנים את עצמם בראי
דמעותי הנרגשות
המטשטשות ציוניהם

שאני ממחרת למחות בגב ידי
ולשגם קולי: הציבי לך ציונים!
עד מתי תתחמקי, הבת השוכבה?

אוספת אותם כלהם אל חיקי
בתהודות לתפלותי
שהתגשמו מעל ומעבר.

יפעת גלבר | בני הקטן ותנועת היס

איך תציר את תנועת היס שאלתי אותך
ומשכתי בלשוני: השאר
נהיה פה עוד מעט
בין המצוי לסמוי במכחול
בתוך האויר המלוח

ואתה הרהרת מלא חשיבות וענית
שהצויר חייב להיות בצבע
ושכדאי לטשטש את הגונים
כדי ללכוד את הלבן המקרוֹל
שמתקדם לעברנו שם, ליד האנִיה
ואני חשבת: נשאר עוד קצת
והצעתי לך כריך עם שוקולד
על הסלע קמוט היס

ואתה בני פוררת לדגים
והנחת לגאות היס לנשב בסרעפת
להיות לך נשימות
כל ימי חייך הימים
וימי חייך, הלילות

נוסטלגיה

זה קרה לפני שנים, אני מספרת,
עוד לפני היותכם ילדי
כאן על פני האדמה
ואתם מחיכים כשתפי הבנה
למשג השנים המרוח את הדחיסות
הבלתי משגת של הארועים
השוהים בין מרחב לבין זמן

פעם, אני מספרת, ומבטיחה:
לפני עשרים שנה
ובאמת עברו הימים בזחילה
אבל אני מרגישה בדחיפות העזה
של העתיקים הצרים עלי
מכים כנפיהם להחליץ מרחם נשיה
תובעים קיומם עכשו ומיד
אומרים קדוש עלינו בכל הזמנים

את זה לא אסביר לכם ילדים
ולא אקרע רצועות התמד
פורשות הקרקע
על שלוש ממדיה ההזוים

שלומית ירון | סיפור – שם זמני

אם תמות בלי ש

נגענו בבשר כי

חי הוא

רק אני אדע

אמא, מה זה למות

אני לא יודעת

למה

כי אני לא מתה

מי בן

על מי אתה חושב

את תגידי

אני אומרת שאתה דואג לנו

את צריכה לתפר לך בי את העינים – שלא תפרמנה

פסות של יגונים נארגות בי בטלאים

אמא, את תופרת את העינים עקום. זה נורא מצחיק

קלידוסקופ של צורות עצמי מתפרקות בי. ממשיכה לסובב.

מתבוננת. לא מרפה מאינסופיותה של תנועת הנפילה.

שבה ומוטחת בעסת הבשר הנחבט בין כתלי קיומי.

אמא, אנחנו רעבים

רעבה משועת ל

אמא, תעזרי לרבי לחתוך את הירקות

מבגדים חותכים. דק־דק ועד־דק. בלי משים. בכזאת
קלות, והכל

אחרי האכל נספר

אני שבה אל המעשה וזה חומק ממני, ומשלב מעבר.
מחוקה וזרה אני מספרת ומספרת. המלים מתרוקנות
ואוזלות מעצמן

על מה נספר

אינני יודעת אשר ועשר וסימות של הבטחה

אמא, מתי ימותו לך הדמעות

מה זה למות

אני לא יודע, ומה עם הספור

זה שותק. אנחנו מספרים ספור שהוא סוד

אמא, את אמא שלי ושל רבי

ואשה של מי? בדמעות, הספורים רטובים ושקופים.
יש להם טעם מלוח של סוד

ואני אוהב כשאת שרה לי... עוצם עיניים ורואה
איך לאט לאט כמעט ונרדם...

בשקט בשקט אלחש לך שיר. אקפל אותך בשמיכה
קטן קטן, כמו תמיד, כשהיית תינוק.
נקטיב לנשימות ונאסף אל חיקן
ואם נמות, איך נדע

סוף

תני לי לנשם את האור
אתה אומר וקורע חלון
יביט בי אדוני
אם רק יואיל
אצלי זה בבשר החי
הלב נפרם סיבים סיבים
בתדרים קירות קורסים
עולם של הבחון
זולג לי בפנים
ובא הקץ
וסוף המעשים

קשורה, שרה שוורץ, אולפנת בני עקיבא טל רמות, ירושלים (המורות: רחל אנטמן
ורבקה באשרי), פיסול בחוטי ברזל וחבלים, ציור והשפרצות צבע אקריליק על בד,
מטר וחצי על מטר וחצי.

יואב שפיז | ההרים

הנפש מבלבלת
מחפשת עגן
זוג רגלים שהיניקו שיתנו חבוק.

השמים לא לבשו עוד
קדרות

הקיץ בא

והחיים קראו אותי לרחוב
נגמר החלב במקרר
וצריך להוציא את הבת מהגן.

הנפש
לא מוצאת פנאי
להסדיר את המחשבות.

אמא
האם גם את היית מבלבלת?
חפשת מענה?
האם מצאת עצה?

יפה שלי, אמרה
ובידיים מלאות
הצביעה אל עבר ההרים
ואמרה הם, ההרים,
אינם מסתירים
הם חלק מהנוף.

דקות ספורות

שאון חרף
עת שקיעה
נשארו עוד דקות ספורות
עד אעשה לביתי.
וכך נותרתי
תועה במשך
לעוד דקות
ספורות.

איך מוצאים השקאה
תחת אורות נאון
לבנים
קרים
איך מוצאים השקאה
על שלחן פורמיקה
פורניר
מבריק.

התמעטו
אותן דקות ספורות
אך טרם אוכל לצאת
אל חללו של עולם

לראות את העבים
להתפלל לגשם.

מפני מה אתה בוכה?

מפני מה אתה בוכה?

מפני שישבתי בבטן אמי וראיתי מסוף העולם ועד סופו
והזינה אותי אמי ללא טרח.
והיום על על צנארי.

נבראה הארץ וכל תולדותיה ובת קול יצאה וקראה זויגי, והנה
נוצרת.

מפני מה אתה בוכה?

בין רדיפה לכוח טעמתי מן היין
והיום אין לי פנאי להרים ראש
ואין בי נחת לפתח ספר
וגם לאהבתי אין פנאי
ואין נחת.

נחקקים זכיות וחובות, שבת וציפרלקס
בתנועה
עוד טרם לדתי
ועודם נחקקים.

מפני מה אתה בוכה?

שאין מוצא לשיר.

גאולה שינה | הרהורים מול הים

כל אִפְשָׁרִיּוֹת הַחַיִּים הָיוּ לִפְנֵי:
יִכְלַתִּי לַחַיּוֹת בְּגַפִּי אוּ בְּזוּגֵיּוֹת לְלֹא יְלָדִים,
לְעֵבֵד כְּפִקְדָה בְּכִירָה בְּמִשְׁרָד מְמַשְׁלָתִי,
לְנִסֵּעַ בְּכָל שָׁנָה לְטִיּוֹל מְאָרְגָן,
לְפָרַע קַרְנוֹת הַשְּׁתַלְמוֹת וּלְעֵבֵר לְדִירָה
חֲדָשָׁה, מוֹל הַיָּם.

אֲבָל הַיָּם הִתְהַפֵּךְ עָלַי בְּאַחַת.
הַקְּמֵתִי מִשְׁפָּחָה קָשָׁה,
אֲנִי מִחֲפָשֶׁת הַסַּחַת הַעֵת,
תַּעֲסוּקָה, הַקְּלָה מִדְּאָגָה.
בְּשִׁנְתֵי הַחֲמִשִּׁים וְשְׁלוֹשׁ אֲנִי יוֹדַעַת,
זֶה הַטּוֹב בְּיוֹתֵר שֶׁאֲנִי יִכְוֶלָה.

בני

בְּנֵי בְּכוֹרֵי עֶזְבֹּב אוֹתִי,
עֵבֵר לְגוֹר עִם חֲבֵרָה בְּתֵל אָבִיב.
טוֹב לוֹ.

אֲנִי נוֹשְׁמֵת אוֹוִיר מְדַלֵּל
בְּטַפּוֹת גֶּשֶׁם בְּהַרְצָלָיָה.
אִי-שֶׁם נִבְנָה לוֹ גֶּשֶׁר
אֶל יְלֻדוֹתַי עַל שִׁפְתַי יְמָה שֶׁל תֵּל אָבִיב
עִם הוֹרֵי הַבוֹדְדִים שֶׁנֶּאֱחָזוּ בִּי;
שְׁלֹא אֶגְדֵּל יוֹתֵר מִדֵּי,
שְׁלֹא אֶצֵּא מֵעֵבֵר לָיִם,
שְׁלֹא אֶטַעַם עוֹלָם,
שְׁלֹא אֶעֱזֹב אוֹתָם.

רחלי אברהם-איתן | שורש רחוק

רחוק מן המים
ומגזעו.
צנורות ההובלה שלו
רחבים
וחלולים-חלולים.
כשר הובלת המזון
אל עלות לבו
רחוק ממוֹרֶשֶׁת
אבותיו.

שירי ראב | אבות

מה יפה הזקנה לאבותינו
שהשעולים והקמטים
מרככים אותם פנימה.
הם מדברים בנו,
מדברים אלינו.

מה יפה הזקנה לאבותינו
שהיא במלוא חכמתה
מהדהדת בתוכם את תקותי השעון
מזכירה כי הגיע זמנם
לגלות לבם אלינו.

להשכיח במעט אהבה

לו יכלו הימים להגלות על גבם הרחק כוחך,
לו יכלו הלילות לכבות היותך בחשכה היוֹרדת
ובאִוֶּשֶׁת הליל לו יכלו חלומות להסיט מהן זכר עורך.
לו יכלו הרוחות לא לשאת עוד על כנפיהן את דמותך.
לו יכלו יבשות להרחיק מתק ריחך.
לו יכלו מחשבות למחות היותך.

ריס נופל מצמרתו של עץ
מרפרף צלו על ירך
חלוש ורפה אך נוכחותו כך איתנה
לו יכלו הכוחות לעמד נגדך
להשכיח במעט אהבה.

חדלו הדברים

חדלתי להיות, חדלו הדברים,
 עצר לו עולם מן הלכת.
 מלמול נמלים,
 אפסי עד קץ, עד אינסוף,
 מתמוטט ומלא
 תמימותו כשלכת
 וכל עצמתו, ככל שתהיה,
 מכלה רב כוחו מול הפחד.

הגעת זורם כנהר בדמי, נשמתי,
 כל גופי, כל כוחי, כל אני כאן אליך לוחשת.
 טלטלת היטב את כתל לבי
 הפכת כל אבן ואבן.
 מרעיל שלותי, פורע לבי,
 מושך שמרכת אדישות כה עוטפת.

אחר כך תלך, תעלם, תתפלה,
 אשאר כך ריקה וחושבת.
 אסגר אז היטב את צהר לבי,
 פן תגיע פתאום,
 תעבר סף דלתי
 והמשכת ללכת.

בעולמו שלו

מה קורה לאדם הנותר מתבונן מאחורי המלים?
כמה קנאה הוא מרגיש בשהוא עומד בקצה הצוק של הזמן
וידע שהמלים הן היחידות שנותרות?
בשהוא נצב מולן בחלשתו, כורע תחת המחלה או קפלי זקנתו,
רועד ומובס מהחיים שעומדים עוד רגע לבלותו
ושואל מה בין זכרי וזכרין?

אם ימחק האדם יחקקו המלים אל הנצח
יקראו אותן שוב ושוב מעל בימות האבן. אחריו.
האם באשר נמחקות המלים בשרוחות מלחמה שורפות את בסיסן
בשבורות מגיעה אל הפתח
האם אז אחריהן תביט אל האש
ומתוכה יצער אליך אדם?

אריאל ויטרבו | אהבה, אם תבוא תרגום מאיטלקית: דוד לנג ואריאל ויטרבו

אהבה, אם תבוא,
יהיו לך עינים מכתמות
שחוקות מהחיים,
עיני ידך.

אהבה, אם תבוא,
אכיר אותה
מהריח שיהיה לך,
ניחוח שקט
של כוכב אמיץ.

אהבה, אם תבוא,
תכנס מהחלון
כמו קרן שמש,
תאיר את האבק
על השלחן העמוס דפים,
תחמם את גבם
של הספרים העצובים,
תפזר גשם
מבשם ודיסקרטי
על המלים הממתונות.

אהבה, אם תבוא,
אכיר אותה
מהפחד שלי.

אריאל ויטרבו | המסע תרגום מאיטלקית: איבון אלמלח

המסע אשר הסתים
הביאני לגדות
האגם ללא מים,
מאחורי הקר
קר מדי
בכדי לטפס עליו.

עם שחר
שוב אסע,
צמת שום
תלויה על סוסי
כך שהמכשפות
יטאטאו רחוק
את מטעני
השנאה והפחד.

למסע
שלא מסתים
יש צעדים
ארכים מדי
לאיש לבדו.

אריאל ויטרבו | לבד תרגום מאיטלקית: אריאל ויטרבו

לְבַד
לְעַת עֲתָה.

לֹא כִי
מִיִּשְׁהִי
עֲזָבָה אוֹתִי,
כִּי מִיִּשְׁהִי
אֵף פֶּעַם
לֹא בָאָה.

לְבַד,
כִּי אֲנִי
לֹא אוֹהֵב,
כִּי אוֹהֵבִים
פֶּעַם אַחַת
לְכָל הַיּוֹתֵר.

לְבַד,
כִּי חִבִּיתִי
וּבְהִמְתַּנֵּה
כְּלִיתִי
אֶת הָאֵשׁ.

לְבַד,
כִּי בֵּין נֶפֶשׁ
לְגוֹף
יֵשׁ מְקוֹם
לְאַחַד.

לְבַד,
כִּי לְטָעוֹת
פֶּעַם אַחַת

זֶה כָּבֵד
יוֹתֵר מְדִי.

לְבַד,
כִּי אֲבַדְתִּי
כָּבֵד
אֶת בְּתוּלִי.

לְבַד,
כִּי הָעֵבֶר
מְמַלֵּא
בְּאֲבָנִים
אֶת הַכִּיסִים.

לְבַד,
עַד
הוֹכָחָה
נְגִדִית.

לְעֵת עֲתָה.

דרך, נעמה שראוב, אולפנת בני עקיבא מירון (המורה: עטרה גבריאל),
שמן על קנבס, טכניקה מעורבת, 70 x 90 ס"מ.

שרית גרדוול | עצב של יום שישי

כמה שעות לפני כניסת שבת, לפעמים הבית כבר מוכן ולפעמים לא, העצב מתגנב ללא אזהרה.

אומרים שבשבת האדם זוכה לנשמה יתרה, שהוא מצטער שהיא עוזבת אותו בצאת השבת ולכן בהבדלה מברכים על הבשמים: הריח הטוב נועד לאושש את האדם מפרידת הנשמה.

אף אחד לא מדבר על העצב של יום שישי.

לפעמים, כשהלחץ להתכונן ולבשל ולהכין מגיע עד קצה הזמן, עד הדלקת הנרות ממש, העצב לא מוצא לעצמו מקום והולך להמתין לשישי אחר. אך לרוב הוא מכה ללא רחמים בשעות הערביים ומשאיר אותי תוהה על פשרו.

כשהייתי ילדה לא הרגשתי אותו. הדלקת הנרות הייתה טקס סמלי שלאחריו נדלקה הטלוויזיה וקדושת היום לא נגעה בי כלל. כשחזרתי בתשובה, הנחתי שהעצב, שהיה לו טעם של געגוע, נבע מהצורך למצוא אהבה ובית משלי. כשמצאתי אהבה ובית, חשבתי שנבע מהיעדר ילדים. כשהילדים מילאו את הבית, כשהיה לי רגע של שקט מול הנרות, חשבתי שאני מתגעגעת לשקט של הזוגיות לבד.

העצב היה מוזר; לא הבנתי למה שיתקוף אדם מאושר; לא הבנתי מה הוא מנסה להגיד לי.

כשגרתי בחו"ל חשבתי שזה געגוע לישראל; כשחייתי בישראל חשבתי שזה געגוע לבית סבתא; כשביקרתי את סבתא, חשבתי שזה געגוע לילדות שלי. לא הצלחתי להבין למה אני מתגעגעת – רק שאני מתגעגעת.

האופי הצפוי של העצב המתגנב מכין אותי לקראתו. הוא מעורר בי תהיות על העבר, ההווה והעתיד; הוא מזכיר לי את מקומו ומקומי על רצף הזמן, וגם אם אני מבינה אותו, אני כבר רגילה לטעם המתוק שלו. ייתכן שיגרום לי לבכות, ייתכן שרק יצבוט לרגע ויחלוף, אבל לאחר הדלקת הנרות אני יושבת על הספה, מחבקת את הילדים או את אישי היקר ומזכירה לעצמי ולו גם את נוכחות האושר.

העצב אז מרכין ראש, ממתין לרגע ועוזב ללא התראה. כמעט תמיד אני שוכחת מקיומו, עד לשישי הבא.

ענת גנאור | אל הארץ אשר אראך

אני כאבן בתחתית הבאר
 אשר מתחילה להתנתק מהביץ
 ונפשי היא המים שבהם משתקף העולם.
 נכספת להתהלך בעולם גלויה.
 הספור שלי חוצץ ביני לבין המציאות
 והוא גם הארץ להראות בה.

*

אני לא אעשה את זה יותר
 זועקת מפיו של איש מסרב לזועם
 תחנה למחנה של אהבה.
 וכנפח בקורנסו מפיוץ להט פחדים
 על אלה שזרקים בו מרחוק מבטים מגחכים,
 מתחמקים מגדש הכאב והגסות שמשדר אדם פגוע
 אשר כלוא בדלותו,
 בבדידותו העקשת חסרת האונים
 להשאר נפרד.

*

כְּשֶׁמֶשׁ הַנִּרְתָּמַת לְמִרְכַּבְתָּהּ אֲנִי מַפְצִיעָה,
עַת עֲרַפְלֵי הַלֵּילָה עֲדִין בְּאֶחָד מִשְׁשִׁים מִמִּיתָה,
מִתְעוֹרְרַת אֶל גּוֹפִי.
קָרְעִים קָרְעִים מְלַפְפוֹת אוֹתִי
מִחֲשָׁבוֹת מְאֻמָּשׁ, רְגָשׁוֹת, שִׁיר מְזֻדְמָזֵם.
אֵט-אֵט מִתּוֹךְ הַשְּׁקֵט הַדּוֹמֵם אֲנִי מִתְגַּבְּשֶׁת
פְּנֵי נִפְתָּחוֹת אֶל אֶפֶק הַיּוֹם הַחֲדָשׁ
וְשָׁמִי צֶפֶר לוֹ כְּאֲנִדְרָטָה
אֶל תּוֹךְ הַשַּׁחַר.

בורא נפשות רבות וחסרונן

שׁוֹם דָּבָר לֹא יָכוֹל לְמַלֵּא אֶת חֶסְרוֹנָן
כִּי חֶסְרוֹנָן הוּא שְׁלֵמוֹתָן,
אֵין בְּהֵן כְּדֵי לְכַסּוֹת אֶת מְעַרְמֵי הָאֲמַת
שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַמְצִיא פֶּשֶׁר, תְּכַלִּית אוֹ מִשְׁמָעוֹת
אֶפְשָׁר לְיַצֵּר אֶת כָּל אֱלֹהִים כְּדֵי לַחְיּוֹת
בְּסִסְגוֹנִיּוֹת הַמְּבַחֵר
כְּאֶדָם שְׁפוּי בַּצְּלוֹעוֹבֵר הַזֶּה שֶׁנִּקְרָא חַיִּי.
וְלַחֲכוֹת כְּכִלְגִּית לְכִלְיוֹן הַצֶּבֶע וְהַצּוֹרָה
וְלְהַפְיֵץ זְרָעֵי לְדוֹר הַבָּא.
אֱלֹהִים פֹּה שְׁלֵא עַל מְנַת לְנַחֵם
גַּם הוּא זְקוּק לְנַחְמָה.

עצרת בירושלים נגד גיוס חרדים

ים של אנשים שחרים שועט ברחוב
 וזועק לה' אחד.
 חומה שחרה נצבת בודדה
 בתוך עם ישראל אחד.
 באבך כלם יכולים להסתתר.
 אלהים נוער מתוך החמור
 ובוכה מתוך הילד,
 ואין מי שיאמר 'אהיה שלךני'.
 והכאב,
 מאז היינו אותו אחד
 תחת מכבש האש,
 ומה פה כל כך השתבש,
 גלים רצוצים מתרוצצים
 בים מפחד אחד.

רגש לנמלים

כשהציף אותי רגש לנמלים
 הבנתי כמה חומות עטיתי על עצמי
 כדי שלא ארגיש דברים כאלה כל הזמן.
 הנמלים האלה שמתרוצצות בבקלה
 לאחר שהשקיתי את העציצים שהפכו לביתן.
 מנוסת המונים עם רמות בין השנים.
 כלנו נמלים של אלהים,
 עמלנים, מתרוצצים ומחזיקים בין השנים
 את ילדינו,
 שלא יפגעו, שלא יירו.
 באילו חומות מגן נעטפתי.

אפרת ביגמן | כתוב בעור

"שנצטווינו להיות לכל איש מישראל ספר תורה.
אם פתבו בידו הרי זה משובח ונאהב מאוד, וכמו שאמרו ז"ל
(מנחות ל, א): כתבו – כלומר בידו, מעלה עליו הכתוב כאילו
קבלו מהר סיני, ומי שאי אפשר לו לכתבו בידו, ישכור מי
שיכתבו לו, ועל זה נאמר (דברים לא, יט): 'ועתה כתבו לכם את
השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל'. כלומר, כתבו לכם תורה
שיש בה שירה זאת."

(ספר המצוות לרמב"ם, מצווה תריג)

כתמים שזרקת בעורי
אותיות בספר תורה
אני נגללת ונגללת,
גידים מחברים את הספורים שעברו בי
אל אלה שעדין ממתינים
להפרא
פרשיות פתוחות סופים לצד סתומות
הממתינות להתפרש
הממתינות להקרא
במתינות. במנגינה
אצבעך מורה בי
ואני קוראה: ויהי. ותחי. ותלד. ותאמר
טובלת לפני שיכתב בי שמך
ושנינו יחד נבכה עת נחתם.

אצבע אלוהים

אותי עשו באצבע
אלהים בכבודו
ובעצמו משה אותי
מטביעה
ברוחות התהו המסיטות
אמר: את.
בואי רגע

ביקורת

"הלדות רגילות?"

- תשמעי, רגיל זה הדבר האחרון
שקיייתי קוראת לזה. זה טלטל את כלי
זה שמט אותי ובו זמנית יצב
הייתי נכונה וברוכה לאפשר לזה לעבור
למרות שאיך נתן לשאת זאת?
הייתי אולי הכי לבדי מעולם אבל נפש
מבחינך הייתה רכונה
ובתוכי אחרת מבקשת להפקח
זה נשמע לך רגיל?

"וההריון, ספונטני?"

רחל עופר

| "לעלות על הגג ולשכוח ושימות העולם"

קריאה נשית בסיפורים תלמודיים: עיון בשני שירים

תופעה ספרותית מרתקת, המשקפת את מהפכת לימוד התורה הנשי של דורנו, מתגלית בשנים האחרונות בשיריהן של משוררות ששירתן יוצאת מבין כתליו של בית המדרש הגברי ומגיעה אל נבכי הנפש הנשית. השירים הללו מתכתבים עם ארון הספרים היהודי ומעוררים את הקוראים להתבוננות מחודשת בטקסטים המוכרים. באמצעות הדיאלוגים המורכבים עם הטקסטים הקנוניים – המקראיים, התלמודיים והמדרשיים – מתגבשת זהותן של הכותבות כנשים הבוחנות את מקומן בעולמנו.

על מנת להדגים תופעה זו בחרתי בשני שירים שכתבה ללי אלכסנדר (מתוך הספר "אבנים", הוצאת פרדס 2018), ששירתה מזמינה את הקוראים להתעמק במקורותיה, ובמקביל להתעמק בנבכי נפשם ולדייק את תובנותיהם.

שני השירים מאירים את דמויותיהם של חכמי התלמוד מזוויות מפתיעות. הדמויות הללו הופכות לסמלים של מצבי נפש ורוח, והסיפורים על אודותיהן מקבלים משמעויות הרלוונטיות לחיינו כאן ועכשיו.

השיר הראשון הוא על רב רחומי (שם, עמ' 28), אמורא מן הדור הרביעי לאמוראי בבל. באמצעות דמותו מביעה הכותבת מחאה פמיניסטית אקטואלית. לפני שנעיין בשיר נזכיר בקצרה את הסיפור התלמודי שעליו מתבססת הכותבת:

רב רחומי הָיָה לוֹמֵד תּוֹרָה לְפָנָי רַבָּא בְּמַחוּזָא,
וְהָיָה רָגִיל לְבֹא לְבֵיתוֹ בְּעֶרְבַּ יוֹם כְּפוּרִים.
פְּעַם אַחַת מְשָׁכוּ תַלְמוּדוֹ.

הֵיטָה אֶשְׁתּוֹ מְצַפָּה לוֹ: עֲכָשׁוּ בָּא, עֲכָשׁוּ בָּא – וְלֹא בָּא.
חֲלִשָּׁה דְעֵתָהּ וְנִשְׂרָה דְמַעָה מְעִינָה.
הָיָה יוֹשֵׁב עַל הַגַּג, נִשְׁבֵּר הַגַּג תַּחְתָּיו וְמַת.
(כתובת, סב ע"ב בתרגום עברי)

הסיפור חושף את חטאו של רב רחומי, שדווקא בערב יום הכיפורים, ביום שהיה רגיל לפקוד את ביתו, נסחף בלימודו ושכח את אשתו ומשפחתו. לשון הסיפור התלמודי 'עכשו בוא, עכשו בוא' משקפת היטב את כמיהתה העזה של אשת רב רחומי, הממתנה לו בקוצר רוח.

למרבה ההפתעה לא עם האישה הממתינה בדריכות לבעלה,
 שדמעתה נשרה מעינה, מזדהה הכותבת, אלא דווקא עם דמותו
 מעוררת המחלוקת של רב רחומי.

כי הא דרב רחומי

מה לעשות,

לפעמים גם אני רוצה לעלות על גג ולשכח

ושימות העולם.

להשתיק את הקול החופר בי

שיבוא. שעכשו.

חוט הרעב הנמתח ממחוזא

עד פתח הבית הריק,

נכרך סביבי.

עכשו יבוא.

לרדת אל הנהר

לאסוף את דמעות הנשים

המחכות

לא די לי.

אל חמדת השמועה אני אומרת

בואי.

השיר נפתח בהבעת משאלתה של הכותבת – כאישה – 'לשכוח
 ושימות העולם', דהיינו להיות מסוגלת (לפחות 'לפעמים'),
 להתנהגות כמו זו של רב רחומי, שאולי נחשבת 'גברית'. בנימה
 אירונית היא מבטאת את רצונה לשקוע בלימוד התורה (או
 בכל קריירה מקצועית אחרת), ולהתעלם מהצרכים של בן הזוג
 והמשפחה. הכותבת מודעת לצורך שלה להתגבר על הקול הפנימי,
 או שמא יש לומר על הקול ה'נשי' הקיים בתוכה, שאינו מאפשר
 לה לשכוח. היא נלחמת בקול הקשוב לבן הזוג, האובססיבי משהו,
 ה'חופר' בה ('שיבוא, שעכשיו'), המהדהד את המילים 'עכשיו בא
 עכשיו בא' מן הסיפור התלמודי.

השיר מביע מחאה כנגד המציאות אשר בה הנשים מזילות דמעות
 ומחכות להגעתם של הגברים השקועים בהגשמתם העצמית.
 בנימה אירונית מביעה הכותבת את העדפתה לעלות על הגג על
 פני הירידה אל הנהר, המקום הנשי, שאליו זורמות דמעותיהן של
 הנשים המחכות ('לרדת אל הנהר, / לאסוף את דמעות הנשים
 / המחכות, / לא די לי'). המשמעות הסמלית של הגג כמקום
 גבוה, אשר ממנו מביטים אל המציאות מלמעלה למטה, קיימת
 כבר במקור התלמודי, ומתחזקת בשיר. השיר מסתיים באמירתה

המפורשת של הכותבת, שלמרות היותה אישה, הלמדנות היא מושא תשוקתה: 'אל חמדת השמועה' – המייצגת את הלמדנות הגברית ('שמועה' במשמעות של מסורת הלכתית) – היא אומרת 'בואי'.

השיר השני הוא 'אשתו של שמואל' (שם, עמ' 26–27), ובמרכזו עומד נושא השייך לתחום שבינו לבינה. על פי הכותרת 'אשתו של שמואל' היא הגיבורה המרכזית של השיר, ועצם ההתמקדות בדמותה של האישה, שאיננה מופיעה כלל במקור התלמודי, והפיכתה לגיבורת השיר החדש – מהווה מעשה חתרני.

אשתו של שמואל

אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר:

'כי קולך ערב ומראך נאוה'. (בבלי ברכות כד ע"א)

אֲשֶׁתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל

כְּשֶׁהִיְתָה קוֹרֵאת ק"ש עַל הַמָּטָה

לֹא הָיָה לָהּ בְּמִטָּתָהּ אֵלָּא שְׁמוּאֵל.

הִיְתָה מַחְזִירָה פָּנֶיהָ מִמֶּנּוּ

וְאוֹמְרַת בְּלִבָּהּ:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שְׁמַע שְׁמוּאֵל,

שְׁפִתֶיהָ נְעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע.

וַיִּדְעָה

שֶׁאֲשֶׁתוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף כְּגוֹפּוֹ

וְהוּא מְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוֹפּוֹ

וְהִיְתָה מִתְקַשָּׁה:

אֵף כָּאֵן

שְׁנַיִם יְשָׁנִים בְּמִטָּה אַחַת

זֶה מַחְזִיר פָּנָיו וְזוֹ מַחְזִירָה פָּנֶיהָ.

אֲשֶׁתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל בְּקִשָּׁה

שִׁיְהִיָּהּ קוֹלָהּ תְּכַשִּׁיטִין שֶׁל חוּץ, וְנִמְנָה.

וְהִנֵּה הָיָה לְתַכְשִׁיטִין שֶׁל פָּנִים

כְּכּוּמָז שֶׁל עֶרְוָה.

עַל מִטָּתָהּ בְּלִילוֹת שְׁאֵלָה:

הָאֵם כְּגוֹפּוֹ הָאֵם כְּתֵרֶף

וְמָה מְצֵא עֲרוֹת דְּבַר בְּקוֹלָהּ

אף לחש לה:
'כי קולך ערב ומראך נאווה'.

כך בשכבה -

ובקומה, היתה מתפללת
שלא יהיה קולי ערוה לשמואל
ושלא אהיה כגופו.
קוצה לו חלתה,
עד שכבה.

המוטו המופיע בראש השיר הוא ציטוט מתוך הסוגיה ההלכתית שעימה מתכתב השיר: 'אמר שמואל: קול באישה ערוה שנאמר כי קולך ערב ומראך נאווה' (ברכות כד ע"א). באמצעות המקור התלמודי מתמודדת הכותבת עם נושא אינטימי מזווית נשית.

השיר הופך את הטקסט התלמודי על פניו. מטקסט הנושא אופי הלכתי-משפטי יבש נולד שיר שעיקרו בעולם הנפש של הדמויות. האמוראים שמואל ורב יוסף הופכים מנציגים תאורטיים של שתי גישות הלכתיות - לגברים בשר ודם. יתר על כן, במרכזו של השיר מצויות נשותיהן (הדמיוניות), ומערכת היחסים הזוגית המתקיימת כביכול בינן לבין בעליהן הופכת למוקד השיר. במקור התלמודי האישה נזכרת אגב האיסור ההלכתי החל על בעלה לקרוא קריאת שמע כאשר איברי גופה חשופים בפניו. לעומת זאת השיר מביע מחאה כנגד ההתייחסות לאישה כאל 'אובייקט' שיש להצניעו. ההיפוך הדרמטי נוצר על ידי הצגת האישה כמי שבעצמה קוראת קריאת שמע כשהיא במיטתה, ואיננה עוד בגדר גוף שיש להסתירו.

זהו שיר שרב הסתום בו על הנגלה; המושגים ההלכתיים הופכים למעין לשון צפנים המגלה טפח ומכסה שניים. השימוש ב'קודים' החז'ליים (כגון: 'תכשיטין של חוץ' ו'תכשיטין של פנים', 'כומז של ערוה', 'מקום התורף' ו'קוצה לו חלתה') מאפשרים את הביטוי המרומז והעדין.

אשתו של שמואל 'הייתה מחזירה פניה ממנו'. ביטוי זה מצטרף לביטוי 'וזה מחזיר פניו וזו מחזירה פניה', המופיע בהמשכו של השיר. שני הביטויים הללו מרמזים על הניכור השורר בחייהם האינטימיים של שמואל ואשתו. האישה הפגועה מהחיץ שבעלה העמיד ביניהם בקביעתו ש'קול באישה ערוה', קוראת קריאת שמע בלחש, כמו שהתפללה חנה בשילה. חנה - אמו של שמואל (המקראי) - מהווה מעין תקדים היסטורי. שתי הנשים הללו התמודדו עם האיסור להשמיע את קולן. כשם שעלי הכהן טעה כאשר חשב את חנה שהתפללה בלחש לשיכורה, כך טעה שמואל

(האמורא), שאסר על האישה להשמיע את קולה.

אשת שמואל אומרת ('בליבה') 'שמע ישראל' ומוסיפה ואומרת 'שמע שמואל'. אך דומה כי זעקתה האילמת איננה נשמעת באוזניו. האישה, הכואבת את הניכור והזרות שבינה לבין בעלה, מעלה לנגד עיניה מודל שונה. בדיון ההלכתי בתלמוד קובע רב יוסף 'אשתו כגופו', והכותבת רואה בביטוי זה שיקוף של מודל הזוגיות שבין רב יוסף לאשתו (הדמיונית): 'וידעה / שאשתו של רב יוסף כגופו והוא מכבדה יותר מגופו'. היא מהרהרת באפשרות קיומה של זוגיות שאיננה מתאפיינת באיסורי צניעות המרחיקים בין אישה לבעלה, זוגיות אשר בה בני זוג אינם 'מחזירים פניהם' זה מזו.

אשתו של שמואל מבקשת 'שיהיה קולה תכשיטין של חוץ', דהיינו שהיא תוכל להשמיע את קולה בציבור, כמו תכשיטים שאישה עונדת מחוץ לביתה. אבל קולה 'היה לתכשיטין של פנים ככומז של ערווה'. הכומז הוא תכשיט המכסה את 'מקום התורף', דהיינו מקום הערווה. עצם האיסור להשמעת הקול הנשי הופך אותו לארוטי, וכנגד זאת מתקוממת אשתו של שמואל. בקשתה, שהיחס אליה (או אל קולה) לא יהיה כאל אובייקט מיני, מבטאת מחאה היוצאת כנגד איסורי צניעות הגורמים להחפצת נשים.

הביטוי 'על מיטתה בלילות', המהדהד את הפסוק 'על משכבי בלילות ביקשתי את שאהבה נפשי' (שיר השירים ג, א), מרמז על אהבתה לבעלה. ואילו הביטוי 'ומה מצא ערוות דבר', המהדהד עילה לגירושין (דברים כד, א), מרמז על המתח השורר בין בני הזוג. 'על מיטתה בלילות' אשת שמואל שואלת את עצמה כיצד תצליח להתקרב לבעלה; 'האם כגופו האם כתורף'. שני ה'קודים' הללו ('גופו' או 'כתורף') מייצגים את שני המודלים הזוגיים האפשריים.

המילים 'כך בשוכבה ובקומה', הפותחות את הבית האחרון, מהדהדות את הציווי לקרוא קריאת שמע 'בשוכבך ובקומך'. בעוד שבלילה – 'בשוכבה', אשתו של שמואל מתלבטת בין שתי האפשרויות ('כגופו' או 'כתורף'), 'בקומה' – בבוקר: 'הייתה מתפללת שלא יהיה קולי ערווה לשמואל ושלא אהיה כגופו'. תפילתה זו מפתיעה, שכן היא מביעה את הסתייגותה לא רק מהמודל של 'קול באישה ערווה' הקיים בינה לבין בעלה, אלא גם מהמודל ההפוך, האידיאלי לכאורה, של 'אשתו כגופו', הקיים בין רב יוסף ואשתו. מסתבר כי 'בקומה' היא מתפכחת ומבינה כי גם המודל שאליו נכספה יכול לאכזב. מאחורי הדברים הללו עומדת התפיסה הרואה סכנה לא רק בריחוק בין הבעל לאישה, אלא גם בקרבה היתרה, היתרה מדי ('אשתו כגופו'). מסיומו של השיר משתמע כי מציאות שאין בה מעט זרות וריחוק עשויה לאיים על המתח הנדרש על מנת שבני הזוג לא 'יחזירו פניהם' זו מזה. המילים המסיימות את השיר 'קוצה לו חלתה בשוכבה', המהדהדות את

דברי חז"ל שעל פיהם מותר לאישה להפריש חלה גם במצב של חוסר צניעות (חלה ב, ג), מרמזות על ההתנגדות לאיסור על האישה להשמיע את קולה.

קריאה ראשונית בשיר זה יכולה להעלות את המחשבה כי לפנינו שיר מחאה פמיניסטי היוצא כנגד גדרי צניעות המחפצים נשים. אילו השיר היה מסתיים בבקשתה של אשת שמואל שקולה יהיה כמו 'תכשיטים של חוץ' ניתן היה לומר כי ההיבט המחאתי הוא אכן עיקרו של השיר. אולם קריאה נוספת בשיר מלמדת כי בצד ההיבט המחאתי, ובלי לבטלו, יש בשיר עומקים נוספים הקשורים לתובנות פסיכולוגיות ביחס למערכת היחסים הזוגית.

שירתה של ללי אלכסנדר מתכתבת עם ארון הספרים היהודי מתוך חירות יצירתית; היא משחקת במילים, ומהפכת בצירופים הלשוניים שהיא שואבת מן המקורות, בבחינת הפוך בה והפוך בה. זוהי שירה בועטת, ועם זאת דקה ורגישה. העושר התרבותי המשתקף בשירים תורם להעמקת התובנות הפסיכולוגיות, לדקות המבע ולעידונו.

על אודות האומנות המלווה

בחיפושנו אחר עבודות אומנות לגיליון זה, כיוונה אותנו המחשבה לשתף בו את מי שהנושא נוגע להם ביותר – התלמידים עצמם. כך הגענו אל שחרית – הגלריה המקוונת של החמ"ד, בה מוצגות דרך קבע תערוכות מיצירותיהם של בני נוער, תלמידי מגמות האומנות ברחבי הארץ. העבודות מגוונות וכוללות רישום, ציור, פיסול, צילום ועוד, ואיכותן מרשימה עד שקשה היה לבחור ביניהן. מי שסוללת דרך בעבור היוצרים הצעירים הללו היא רויטל שטרן, המפקחת על לימודי התקשורת והאומנות בחינוך הממלכתי-דתי. נביא מדבריה על אודות המקום של יצירה אומנותית בתהליך החינוכי-ערכי בבתי הספר העל-יסודיים:

בשנים האחרונות אנו חווים פריחה של מגמות היצירה: אומנות, תיאטרון, מחול, תקשורת וקולנוע בבתי הספר התיכוניים של החינוך הדתי. פריחה זו נובעת מרצונות עמוקים אך שונים מאוד זה מזה של תלמידים, הורים, מורים ומנהלים, כגון: להתייחס אל העולם התרבותי הסובב אותנו בעיניים של חינוך יהודי ודתי ולאפשר נגישות לתרבות גבוהה מחד וכלים ביקורתיים מאידך; לתת פתרון לתלמידים שאינם משתלבים במסלולים שדורשים מיומנויות לוגיות ומתקשים במתמטיקה ובפיזיקה או לחילופין במקצועות רבי מלל; לאפשר לתלמידים לבטא את כישוריהם בכלים מקצועיים מודרניים ובכך לאפשר להם להשתלב במרחב התרבותי המקצועי הקיים בחוץ; לתת לתלמידים כלי ביטוי נוספים לעולם הנפשי המתעצב ומתפתח בתקופה משמעותית של התבגרותם; ולקיים ערוץ נוסף של שיח רוחני-יהודי בשילוב כלים יצירתיים המאפשרים להם לברר ולעצב את זהותם.

בעולם היהודי הבחירה היא מיסודות החיים בעולם החומר והרוח. ללא הרף מוצגות בפנינו אפשרויות בחירה, "צמתים בדרך" המובילים למקומות שונים. אולם בתוך המערכת החינוכית הבית ספרית, מעטים המקומות בהם מאמנים את התלמיד לבחור, לגבש נקודת מבט ייחודית לו ולהשפיע בכך על מציאות חייו.

התלמיד היוצר עושה זאת כל הזמן: באופן ישיר בבחירות היצירתיות ובאופן עקיף בבחירות הערכיות והאישיות. באומנות מתממש המהלך בבחירת הנושא, בבחירת החומר, איתו יעבוד התלמיד, באופן בו יקשור את הרעיון לחומר, בדרך בה יבוא הנושא לידי ביטוי, בגודל, במיקום של היצירה ועוד.

כל בחירה כזו מדגימה לתלמיד כיצד ניתן ליצור משמעות
באלפי צורות שונות וללכת בעשרות דרכים שיובילו לאין
ספור מקומות, וכמובן מטילה עליו את האחריות על
התוצאה.

כדי לאפשר פיתוח של זהות מבוררת ועולם פנימי תוסס
מנסים מורי מגמות היצירה לעודד ולאפשר לתהליכים
הללו להתרחש תוך כדי מתן אמון בתלמידים גם אם הלכו
לאיבוד בדרך. בתהליך הזה, עצם התהליך הוא התוצר
והמורים נמצאים שם על מנת להקשיב, לעודד, לתת את
הכלים הטובים ביותר, הן בחומר והן ברוח, הן בביצוע והן
בדיון, לרעיונות והרגשות העולים מן התהליך, כדי לתמוך
ולסייע בקידומו.